

TOKAJ
950

ISMERETTERJESZTŐ KONFERENCIA A 950 ÉVES TOKAJRÓL

Konferenciakötet az elhangzott előadások anyagából

Ez a konferenciakötet a tokaji Kulturális Központ,
Németi Ferenc Városi Könyvtár kiadványa. A 950 éves Tokajról
2023. szeptember 15-én, a Paulay Ede Színházban megrendezett
ismeretterjesztő konferencián elhangzott előadások rövidített,
szerkesztett változatát tartalmazza.

A kötet szerkesztői:

Dr. Dankóné Patkó Kornélia, Dr. Dankó József, Dr. Fintor Gábor

Lektor: Dr. Dankó József

Fotók: Erdős József

Tördelés, nyomdai előkészítés: ifj. Dankó Mihály

Borítóterv: Balogh Viktor

Nyomda: Kapitális Nyomda, Debrecen

Felelős kiadó: Kulturális Központ, Németi Ferenc Városi Könyvtár

ISBN 978-615-01-8694-8

ISBN 978-615-01-8695-5 (online pdf)

TOKAJ
950

**Tokaj
2023**

Tartalom

Köszöntő	3
Dr. Koncz Zsófia, miniszterhelyettes, országgyűlési képviselő	
Polgármesteri ajánlás	5
Posta György, Tokaj város polgármestere	
Gazdag és minőségi programok a 950 éves Tokajban	6
Dr. Fintor Gábor, intézményvezető, Kulturális Központ, Németi Ferenc Városi Könyvtár	
A tokaji vár története, ásatásának eredményei	9
Makoldi Miklós, régész, Tokaji Múzeum, Magyarságkutató Intézet	
Tokaj a Szapolyaiak és a Rákócziak korában	16
Demján Szabolcs, történész-muzeológus, Tokaji Múzeum	
A tokaji keresztény egyházak és szerzetesrendek	21
Várhelyi Gyula, művelődésszervező és könyvtáros	
A zsidóság élete, szerepe Tokajban, a sokszínű, sokvallású városban	28
Kalmanovits Miklós, elnök, Tokaji Ortodox Zsidó Hitközség	
A tokaji aszú legendárium	35
Dr. Dankó József, nyugalmazott középiskolai tanár	
Tokaj a világ bortérképén	41
Ripka Gergely, független borszakíró, a Tokaj Guide szerzője	
Metamorfózis, Tokaj átalakulása a várossá válástól 2014 októberéig	46
Májér János, Tokaj város nyugalmazott polgármestere, alpolgármester	
Két évtized világörökség	52
ifj. Dévald István, ügyvezető, Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft.	
Tokaj fejlődése napjainkban és a távlatokban	59
Posta György, polgármester, Tokaj	
Fotók	65

Köszöntő

*„Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtetél.”*

Tokaj nevét minden magyar ismeri – a Kölcsey Ferenc által 200 évvel ezelőtt megírt Himnusznak is köszönhetően. Az elmúlt 950 évben a magyarság emblematikus városává vált a Tisza és a Bodrog folyók találkozásánál, festői szépségű vidéken fekvő település. Nevét azonban nemcsak mi, magyarok ismerjük, hiszen az itt termelt bornak köszönhetően a borvidék névadó települése az elmúlt évszázadok során világszerte ismertséget szerzett. Méltán lett a gazdag történelmű és kultúrájú Tokaj és a tokaji borvidék a Világörökség része, a tokaji aszú pedig a nemzeti öntudat részét képező hungarikum.

A 950 éves jubileum számvetésre és a jövő tudatos tervezésére hív, de lelki, szellemi és kulturális töltődést is jelent. Felemelő érzés azokkal a tokajiakkal ünnepelni, akik büszkén gondozzák és továbbadják az elődeiktől kapott örökséget, így az tovább él az itt élő emberekben, családokban és közösségekben, nyelvünkben és nemzeti összetartásunkban.

A város lakói közösségi eseményként igyekeznek megélni a jubileumi évet, ezért elkötelezetten vesznek részt a különböző programok szervezésében és megrendezésében. Ez a kiadvány a város iránti szeretetből és közösségi szellemből született meg, amely a kerek évfordu-

ló alkalmából megrendezett konferencia előadásainak összefoglalóját tartalmazza. Öröm számomra, hogy a konferencián az elmúlt kilenc és fél évszázad történeiről Tokajban élő emberek tartanak előadásokat, érdekes információkkal gazdagítva a résztvevőket.

Sokakkal – így az ünnepi konferencia számos résztvevőjével – együtt azért dolgozunk, hogy Tokaj-Hegyalja gyönyörű vidékét hazánk egyik leglátogatottabb turisztikai célpontjává tegyük. Ennek érdekében kerékpárút-hálózat kiépítésével és szálláshely fejlesztésekkel is segítjük azt, hogy minél több vendég érkezzen Tokajba. Magyarország Kormányának támogatásával az elmúlt években számos beruházás valósult meg a városban, hamarosan pedig történelmi léptékű, átfogó fejlesztések indulnak el.

Hiszem, hogy a fejlesztésekkel őseink álmát váltjuk valóra. Azért dolgozunk, hogy Tokaj olyan város legyen, amelyre minden magyar joggal lehet büszke: az ide érkező vendégeknek minőségi kikapcsolódást és sok élményt nyújtson, az itt élőknek pedig méltó környezetet, stabil munkát és megélhetést biztosítson.

Hálásan köszönöm mindazok munkáját, akik szívükön viselik közös céljainkat, az itt élő emberek sorsát, a város és a borvidék fejlődését – Isten áldja a Tokajban élőket és az ide látogatókat!

Dr. Koncz Zsófia,

miniszterhelyettes, országgyűlési képviselő

Polgármesteri ajánlás

Kedves Olvasó!

Megkülönböztetett tisztelettel ajánlom figyelmébe kiadványunkat. Tokaj 950 éves jubileumát ünnepli ebben az évben. Ezért döntött úgy városunk képviselő-testülete, hogy a városunkban megvalósuló minden rendezvényt és programot a „950 éves Tokaj” szlogenje és szellemisége hassa át.

Az egész éven át tartó – gazdag, színes és változatos – programsorozatot úgy állítottuk össze, hogy témájában, tartalmában, színvonalában mindenkit meg tudjunk szólítani, és tükrözze emblematikus városunk rendkívüli voltát.

Egyik kiemelkedő programunknak tekintjük a kilenc és fél évszázadot megélt városunkról rendezendő konferenciát. Az itt elhangzó előadások tartalmainak rövid összefoglalását tartja kezében a Kedves Olvasó. Kérem, olvassa el! Tudjon meg minél többet rólunk! Szerezzen egy benyomást, kapjon kedvet bennünket jobban megismerni, meglátogatni! Legyen részese annak az érzésnek, ami bennünket – tisztos elődeink örököseként – most áthat, lelkesít, teljes múltunk, örökségünk vállalásával jövőnk építésére sarkall.

Posta György,

Tokaj város polgármestere

Gazdag és minőségi programok a 950 éves Tokajban

Az idén, 2023-ban, Tokaj 950 éves lett. A tokaji Kulturális Központ kiemelt célja volt ennek méltó megünneplése az általunk szervezett rendezvények keretein belül. Minden programunkat ezzel a szlogennel hirdettük: „950 éves Tokaj, a magyarság emblematis város, a tokaji aszú névadó települése, hungarikum, világörökségi helyszín, a fehér borok, a színes kultúra és a tolerancia városa”.

Az emlékév indításának bejelentése január 22-én, a Magyar Kultúra Napján és Tokaj Város Napján történt. Itt emlékeztünk meg a Himnusz és Petőfi Sándor születésének 200. évfordulójáról, de kitüntető címek átadására is sor került. „Egy nap a Nőkért” címmel szerveztünk nőnapot operett műsorral. A magyar költészet napját rendhagyó módon ünnepeltük. Tokajról szóló verseket, versrészleteket, prózai szövegeket válogattunk és olvastunk fel közösen a „Tokaj a magyar irodalomban” című, a Tokaji Írótabor által összeállított kötet alapján. Hangversenyeket adott áprilisban és ad szeptemberben Tokaj Város Vegyeskara, kifejezetten a 950 éves Tokaj tiszteletére. A Tokaji Bornapokon immáron huszonötödik alkalommal tartottuk meg a polgármesterek borának átadó ünnepségét. A magas rangú vendégek köszöntőjükben kiemelték az összefogás fontosságát, a borvidék páratlan szépségét, valamint a tokaji bor különlegességét, egyediségét. A tavaszi és nyári térszenei koncertek elősegítették a kulturális turizmus élénkítését, fejlődését. Szeptember elején „Mozduljunk együtt a 950 éves Tokajban” címmel szerveztünk sportolást a Tisza-parton, a Bodrog-parton sportolók és nem sportolók, tokajiak és

nem tokajiak részére. A Paulay Ede Színházban több alkalommal tapsolhattak a nézők különböző műfajú színházi előadásokon neves társulatoknak.

Megemlékeztünk az 1848-49-es forradalomról és szabadságharcról, az államalapításról, Szent Istvánról, készülünk az 1956-os forradalom és szabadságharc megemlékezésére is.

A 950 éves Tokajról szóló ismeretterjesztő konferencia – ez a kötet az itt elhangzott előadások rezüméjét tartalmazza – a jubileumi év egyik kiemelkedő pontja. Szintén kiemelkedő program lesz a Tokaj-hegyaljai Szüreti Napok szüreti felvonulással, szőlő összeadási ceremóniával, koncertekkel. Ünnepeljük (szeptemberben) a 35 éves testvérvárosi kapcsolatot Oestrich-Winkel borvárossal. A jubileumi év zárásaként felolvasó esten verseket, versrészleteket, prózai szövegeket olvasunk majd fel a „Tokaj a világirodalomban” című összeállítás alapján.

Az idén 60 éves Németi Ferenc Városi Könyvtárban is szerveztünk és tartunk még érdekes és izgalmas programokat, helyi borász partnerekkel (jubiláló köszöntő jubilálót).

Partnereket is kerestünk, akik segítségünkre voltak a Tokaj 950 programsorozatban. Köszönjük az együttműködést a Tokaji Múzeumnak, Világörökségi Bormúzeumnak (rajz és fotó pályázat, történelmi vetélkedő, Tenkács Tibor emlékkiállítás, Makoldi család kiállítása, Vas Etelka kiállítása, szalon estek, Szegedi Márta előadása), a nevelési és oktatási intézményeknek (az óvoda, az általános iskola, a középiskolák), a helyi civil szervezeteknek (pl. Tokaj Kincsei Egyesület, Együtt a Városért Egyesület).

Kezdeményezésünkre a Tokaji Írótábor, a Crescendo Nyári Akadémia, a Zempléni Fesztivál, a Szent István Gimnázium Jubileumi Zenekara, a

Tokaji Gróf Széchenyi István Középiskolai Kollégium, a Tokaj Fesztiváltkatlan is velünk ünnepelte valamilyen formában Tokaj születésnapját. Sportesemények szervezői is kapcsolódtak az emlékév rendezvényeihez (Extreme Trail Fesztivál, Bringa Piknik, éjszakai futás, adventi futás, Éltető Péter thai-box mester csapatának 950 rúgása és ütése).

A Tokaj Fesztiváltkatlan programjai lettek a legnépszerűbbek több mint harmincezer (!) látogatóval. A Mamma Mia! musicalt a Madách Színház két estén is teltházas közönség előtt játszotta. Az ünnepségsorozat egyik csúcspontja volt az István, a király rockopera jubileumi koncertváltozatának bemutatása két alkalommal is teltház előtt. Az előadás előtt kedves ünnepség keretén belül adták át a 950 éves jubileumát ünneplő Tokaj születésnapj tortáját. A nagyszerű előadást követően az emlékévhöz méltó tűzijátékban gyönyörködhetett a közönség. Teltházas koncertet adott még Rúza Magdi és Zorán is Kelet-Magyarország legnagyobb szabadtéri színpadán.

A „Tokaj 950 éves” jubileumi év programjai, rendezvényei és eseményei – a nehéz anyagi körülmények ellenére is – egyértelműen sikeresnek mondhatók. Ezt bizonyítják a partnerek, résztvevők, látogatók és legfőképpen a nézők visszajelzései. Kevés kisváros tud felmutatni annyi minőségi és mennyiségi programot, mint ami ebben az évben (is) megvalósult a tokaji aszú névadó városában, Tokajban.

Joggal lehetünk büszkék a „Tokaj 950 éves” programjainkra, eredményeinkre.

Dr. Fintor Gábor,
intézményvezető,

Kulturális Központ, Németi Ferenc Városi Könyvtár

A tokaji vár története, ásatásainak eredményei

A tokaji Rákóczi-vár története egybeforr Tokaj város történetével és nem is érthető meg nélküle. Tokaj az emberi megtelepedés kezdetétől stratégiai helyszín, hiszen a Tisza és Bodrog torkolatánál, a Zempléni-hegység, a Bodrogtörzs, a Nyírség és a Taktaköz találkozásánál fekszik. Fontos pont, mivel a Kassáról Erdélybe tartó, illetve az Oroszország felől Budára tartó fő kereskedelmi utak találkoznak itt. Az egész Kárpát-medencében itt a legszűkebb a Tisza ártere. A tokaji Kopasz-hegy kő lábazata és a rakamazi magas part között alig három kilométer a távolság. Tokajtól északra is és délre is szétterül a Tisza ártere, így lett a fő kelet-nyugati folyami átkelőhely Tokaj. Tiszafürednél, Szolnokon és Szegednél sem lehetett árvíz idején átkelni, csak a tokaji révénél. Ehhez kötődik Tokaj első említése is a századi apátság alapítói levelében 1067-ben, Kőrén néven. Azt, hogy ez a Tisza és Bodrog összefolyásánál található Kőrén (Kuurew, Kwreu) valóban Tokajt jelöli, egy 1329-es oklevél is igazolja. Ebben együtt szerepel a Kőrén említésével Tokaj és Rakamaz neve is. Véleményem szerint a Tokaj névalak első említését láthatjuk ezen oklevélben.

Tokaj fő bevételei a kereskedelemről és a kereskedelmi áruk megadóztatásából adódtak. A legnagyobb tételt tette ki az átmenő kereskedelmi áruk után szedett harmincad és révpénz (később hídpénz), mely hihetetlen mértékű anyagi bevételt jelentett a városnak. Ezen anyagi javak kézben tartására kiemelt figyelmet fordítottak, őrzésére várakat építettek.

Tokaj történetében három várról van említésünk. Az elsőt Hímesudvar néven említi Anonymus, aki szerint azt nem sokkal a magyar honfoglalás után Árpád egyik vitéze, Tarcal vitéz építtette, aki a Tokaji-hegyet is birtokba kapta. Ezen vár hollétéről csak annyit ír Anonymus, hogy Tarcal a Tisza és a Bodrog összefolyásánál építtette. Ehhez megjegyzendő, hogy a Tisza és a Bodrog torkolata a középkorban 6-700 méterrel északabbra volt a maiától. Ez a város XVI-XVIII. századi térképén jól látszik. Így a főtérről – a mai Zákó közön – pontosan a torkolathoz lehetett lesétálni.

A városban 2010-2016 között végzett régészeti feltárások e tényekhez újabb adalékokat szolgáltatnak. A belvárosi feltárások vastag és nagyon gazdag Árpád-kori rétegeket igazoltak a főtér közvetlen környezetében. Ipari létesítmények (kerámiaégető-, mészégető- és kenyérsütő kemencerendszerek), melyek valószínűsítik, hogy a Hímesudvar nevű földvár a mai Kossuth-tér területét vehette körbe az Óvár, Bem utcák, Rózsa köz, Szepessi köz, Serház utca és Városház köz határolta területen. Az Aranyas, az Óvár u. 15, a Generális-ház és a Kávemanufaktúra területén folytatott feltárások is alátámasztják ezen feltételezést, annak ellenére, hogy magát a sáncot eddig még régészetileg nem sikerült azonosítani a sűrűn beépített belvárosi fedettség miatt. Ez a földvár minden bizonnyal a honfoglalás korában létesült, és a tatárjáráskor pusztult el. A régészeti feltárások tanulsága szerint mindenképpen létezett.

Az Árpád-kor elején Tokaj minden bizonnyal királyi birtok volt, vagy az Aba nemzetség befolyása alatt állhatott. Ők a honfoglalás alatt megkapták a Bodrogtól nyugatra lévő területeket egészen a Mátra aljáig, és azt Károly Róbertig uralták is.

Az 1180-as években viszont III. Béla a Szentföldről visszatérő kereszteteknek adományoz Tokaj környéki birtokokat, minden bizonnyal magát a várost is. Ez az állapot még 1329-ben is fennáll. Ugyanis egy oklevél a tokaji Stefanita keresztetek és a rakamazi nemesek közötti területi vita peréről szól, méghozzá a Kőrévhez kapcsolódó jogok említésével – ami ekkoriban vélhetően a keresztetek kezén van. Aki pedig a város fő bevételi forrását jelentő Kőrévet uralja, az minden bizonnyal magát a várost is birtokolja. A keresztetek időszakából van két említésünk a tokaji óváról, melyet a nyíri nemesekkel is kapcsolatba hoznak. Ők a vár építését szorgalmazzák, mivel bizonyos útonálló, fosztogató bandák rendszeresen megrabolják a réven átkelő kereskedőket. Ezen óvárnak még egy további említése is van, mégpedig 1555-ből, mikor is a Rákóczi-várat a Tokaji-hegyről, az óvár egykori sáncaiból ágyúzzák a Habsburgok.

Ezen óvár tehát a XIII. században létesül a rév védelmére, 1555-ben még látszanak egykori sáncai és ágyúlőtávbán van a Rákóczi-vártól és a Tokaji-hegyen található. Minden bizonnyal tehát ez a vár a mai Óvár utca fölött, az egykori Óvár-dűlőben található, a mai Lencsés-tetőn. A XIII. századi vár lokalizálását alátámasztják a szerző helyszíni terepbejárásai is, melyek során a Tisza-Bodrog torkolat feletti hegyláb tetején, a Lencsés-tetőn számos középső bronzkori cseréptöredéket és sáncnyomokat talált, melyek középső-bronzkori erődített településre utalnak. Ezeket előszeretettel hasznosították újra várként az Árpád-korban is.

Tokaj történetének harmadik vára a Rákóczi-vár, mely minden bizonnyal az óvár pusztulása után, valamikor a XIV. században létesülhetett.

Első írásos említése csak XV. század eleji. A Rákóczi-vár helyszíne jól lokalizálható a Tisza és Bodrog folyók középkori torkolatához, melyet harmadik oldalról a Kis-Bodrog nevű vízjárás védett. A vár egyértelműen Tokaj leghosszabb életű erőssége, a XIV. századtól egészen 1705 tavaszáig létezett. Egyértelműen a tokaji rév jövedelmének őrzésére és a folyami hajózás és átkelés megadóztatására építették.

A vár helye és korszakolása régészetileg is igazolva van. A szerző vezetésével a Herman Ottó Múzeum, a Tokaji Múzeum, majd a Magyarorsággkutató Intézet végzett itt alaprajz hitelesítő feltárásokat 2007 és 2021 között, 15 éven keresztül. A feltárások igazolták a Détschy Mihály által összegyűjtött írott források hitelességét, és jól kiszűrhetővé tették a várról készült XVI-XVIII. századi metszetek és alaprajzok közül a hitelteleneket. Az előkerült régészeti leletanyag tanúskodik arról is, hogy Tokaj vára a XV-XVII. században sokszor királyi színvonalú kiépítettséggel, gótikus és reneszánsz pompával rendelkezett. Urai némely esetben királyi színvonalon éltek, ehhez méltó udvartartással.

Tokaj története kb. 1400-tól egybefonódik a Rákóczi-varéval. Erről Détschy Mihály külön tanulmányt írt, csak a lényegemet emelem most ki. A vár mindig fontos pénzügyi tényező volt, főképpen a révből és a hajózásból fakadó vámok beszedése okán. A birtokai is tekintélyes méretűek voltak, a fél Bodrogtól Hajdúnánásig, a Taktaköz egész távoli területeiig vagy éppen Tállyáig számos település tartozott a vár alá, számos település lakossága szolgálta így a stratégiaileg is fontos erődítést.

Az írott forrásokból ismert korai Zsigmond kori zálogbirtokos állapotról (Garai, Brankovics, Lazarevics) a Hunyadiak váltották ki. 1451-től

Hunyadi János, majd Mátyás király birtoka lett. Hunyadi János erődíti is a kezdetben egy lakótoronyból álló kerített castellumot, Mátyás király pedig ide hívja össze uralkodásának első évében a huszita zsoldosok ellen induló fegyvereseit.

A következő évben, 1459-ben kezdődik a vár igazi felemelkedése. Nagybánya városának megvédéséért Szapolyai Imrének adományozza Tokaj várát Mátyás, egyben királyi kincstartóvá is kinevezi. Ez már bárói rangot jelent, 1486-ban az ország nádorává is megteszi. A tokaji vár 1459-től 1527-ig marad Szapolyai birtok. Ez idő alatt a várat királyi rangú várkastéllyá, a Szapolyaiak egyik rezidenciájává építik ki. Szapolyai Jánost 1526-ban, a mohácsi csata után ebben a várban jelölik királlyá az itt összegyülekező magyar rendek. Ebben az időszakban épül újjá Tokajban a Pálos-kolostor is.

A vár ekkorra a korai négyzetes lakótorony mellé épített további három lakótoronnyal, az ezeket összekötő palotaszárnyakkal és a palotaszárnyak által ölelt belső udvarral bővül. Az udvaron díszes kút is található. A négyzetes belső udvaros, négy saroktoronnyal rendelkező várkastélyt pedig négy sarkán kerek rondellákkal erődített várfal veszi körbe, melyet széles, kővel kirakott medrű vizesárok övez. Ez a korai várkastély sokban hasonlít a diósgyőri királynői vár XV. századi periódusához – avval egyenértékű rangú és szépségű építkezés. A régészeti leletek pedig tényleg királyi rangúak ebből a korból: a gótikus lovagterem kő boltozattöredékei, díszes lovagalakos kályhacsempék, ezüsttel tausírozott vaszablák és lószerszámdíszek, aranyozott kehelytöredékek, velencei gravírozott üveg poharak és étkezésre használt adriai-tengeri fésűkagyló (!) héjak bizonyítják ezt.

1527-ben Szapolyai János az ország kettészakadásakor Tokajt is elveszti. Szapolyait a Tiszáig visszaszorító I. Ferdinánd Habsburg király Tokajt határvárrá teszi. A pazar rezidencia sorsa így megpecsételődik, nem rezidenciaként, hanem határvárként funkcionál tovább. Az 1520-as években Serédy Gáspár várkapitánysága alatt megépül a Tisza felé a nagyméretű keleti ágyútorony, a Vasaló-bástya, melynek 27x17 méter alapterületű maradványait sikerült teljes egészében feltárni 2007-2021 között. Ez a bástya kaputoronyként is funkcionált, a belső várárkon 9x7 méteres, többszintes kőhid vezetett tőle a belső várba.

Tokaj várát innentől kezdve az összes Habsburg uralkodó és az összes Erdélyi fejedelem is elfoglalja. Állandó csatározások helyszíne a vár, sőt az 1560-as években még a török is feldúlja kétszer Tokajt, de a várat nem veszik be soha. A vár híres kapitánya a református zsoldár Némethi Ferenc, aki Dobó Zsófiával, Dobó István unokahúgával a Habsburg oldalról átállt az erdélyi oldalra. A korábbi Szapolyai várkastély köré egy teljesen új külső várat épít kőből – beépítve ezzel a Tisza, Bodrog és Kis-Bodrog folyók által határolt teljes várszigetet.

Ezen kővár a híres 1565-ös Habsburg ostromban súlyos károkat szenved, a csatában maga Némethi is életét veszti. A vár újra Habsburg kézbe kerül, a Habsburg katonaság már nem kőből, hanem földből és fából építi újjá a külső várat, melynek fejlesztése során már csak részletekben tér vissza a kő, mint építőanyag. Például Bethlen Gábor építkezései során, aki 1622-es esküvője alkalmából az északnyugati bástyát kváderkövekkel építteti újjá. Ágyúkazamatákat is építtet a külső vár Tokaj felé néző bástyaiban, a Bethlen- vagy Új-bástyában és a Merítő-bástyában is.

A XVII. század közepétől I. és II. Rákóczi György is sokat erősít a váron, de a Habsburgok mindig visszafoglalják azt. A hegyaljai felkelések során a kurucok egyre nagyobb pusztításokat végeznek a várban. 1703-ra, a Rákóczi szabadságharc idejére olyan leromlott állapotba kerül, hogy a várat elfoglaló II. Rákóczi Ferenc kiürítetteti és felrobbantatja 1704-ben. 1705-ben a vizet is keresztülvonatja rajta. Így ér véget a tokaji vár története a kora újkor hajnalán, máig bízva abban, hogy a régészeti feltárások és a sok kutatómunka egyszer meghozza gyümölcsét, ezáltal megvalósulhat a vár teljes feltárása és turisztikai látványossággá, régészeti parkká tétele.

Makoldi Miklós,
régész, Tokaji Múzeum, Magyarságkutató Intézet

Tokaj a Szapolyaiak és a Rákócziak korában

Az 1420 óta mezővárosi jogállással rendelkező Tokaj 1459-től megközelítőleg hét évtizeden keresztül a Szapolyai család birtokában volt. Hunyadi Mátyás király ebben az évben Szapolyai Imrének, boszniai kormányzónak és horvát-szlavón bánnak, valamint az ő révén két fivérének, Miklósnak és Istvánnak adományozta a várost annak vám- és révjövedelmével, valamint összes tartozékával együtt. Egyik legfontosabb tokaji vonatkozású tevékenységeként tarthatjuk számon, hogy 1476-ban kolostort alapított a városban a pálos rendi szerzetesek számára Gyümölcsoltó Boldogasszony tiszteletére.

Halála után várait, birtokait – így a tokaji uradalmat is – öccse, István örökölte. Az ő fia volt Szapolyai János, a család talán legismertebb történelmi személyisége, aki a tragikus kimenetelű mohácsi csatavesztés után nem sokkal a magyar királyi trónt foglalta el. Ennek az eseménynek a közvetlen előzményét jelentette, hogy 1526-ban a birtokát képező tokaji várban az őt támogató, összesereglett magyar nemesek, szabad királyi városok, szászok és székelyek küldöttei Magyarország királyává jelölték őt. 1526 októberében aztán a székesfehérvári országgyűlésen megtörtént a királlyá választása, majd ugyanitt a Szent Koronával is megkoronázták. Hazánkra nézve még a mohácsi vereségnél is nagyobb csapást jelentett, hogy a magyar nemesség nem tudott egyöntetűen felsorakozni az egyetlen uralkodójelölt mögé. A másik nemesi párt 1526 decemberében Habsburg Ferdinándot választotta királlyá. Ez

egy polgárháborús helyzet kialakulásához vezetett, hiszen mindkét király a saját irányítása alatt szeretne volna egyesíteni az országot.

Tokaj várának stratégiai helyzete miatt kiemelkedő szerep jutott a trónviszály során, amelynek ideje alatt többször cserélt gazdát. A hadiszerencse alakulásának megfelelően hol az egyik, hol a másik uralkodóhoz hű birtokosok tudhatták magukénak. 1530-tól 1557-ig kisebb-nagyobb megszakításokkal az I. Ferdinándhoz hű Serédy család volt a birtokosa. A 16. század közepén a várat birtokló utolsó Serédy, Benedek halála után özvegye, Dobó Zsófia birtokába került az erősség. Ő a várkapitányával, Némethi Ferencsel együtt átpártolt az erdélyi országrész felett uralmát gyakorló Izabella királyné és János Zsigmond – Szapolyai János fia – oldalára. Ezért 1565-ben az I. Miksa pártján lévő Schwendi Lázár, felső-magyarországi főkapitány a vár történetének egyik legnagyobb ostroma során elfoglalta azt. A harcokban maga Némethi Ferenc is életét vesztette. Tokaj vára a Habsburgok egyik legfontosabb erősségévé vált, így a kor követelményeinek megfelelő erődítési munkálatokat vittek véghez rajta.

Bocskai István felkelői 1606-ban vették be a várat, miután egy esztendőn át éhezették védőit. A következő évtizedekben az uradalom, illetve a vár birtokosai között említhetjük meg Thurzó György nádort és fiát, Imrét, Bethlen Gábor erdélyi fejedelmet és feleségét, Brandenburgi Katalint, továbbá Homonnai Drugeth János országbíró nevét.

A tokaji vár 1644 februárjában I. Rákóczi György, erdélyi fejedelem birtokába került, aki ekkor a svéd királlyal és más protestáns hadakkal szövetségben támadást intézett a Habsburg uralkodó, III. Ferdinánd el-

len, és az erősség mellett Kassa városát is elfoglalta. Az 1645 december 16-án megkötött linzi béke értelmében Rákóczi megkapott a Magyar Királyság területéből hét vármegyét, és a tokaji uradalom is a fejedelem hatalmas birtokait gyarapította. Rákóczi az uradalom irányítását Bodor Benedek udvarbíróra bízta. Ő vásárolta vissza az ungvári jezsuitáktól a kiváló szőlőt termő Hétszőlő szőlőbirtokot, és jelentős erődítéseket hajtott végre a tokaji váron. Birtoklása ideje alatt összesen nyolc kiváltáslevélben részesítette a korszakban kiemelkedő hadászati és gazdasági funkcióval bíró Tokajt, amely hűen szemlélteti a fejedelemnek a mezővárosra irányuló kitüntetett figyelmét. Ezekben a privilégiumlevelekben a katonai beszállásolás, a postaló- és szekérszolgáltatás, a várhoz szállítandó palánkfahordás kötelezettsége alól menti fel a várost. Rendelkezik arról is, hogy a tokaji rév szombatnapi jövedelmét visszaadja a református lelkésznek, illetve a tokaji iskola három szőlőjét mentesíti a kilenced, a tized és a hegyadó fizetése alól. A Zeleméry-kúriaként ismert épület egy 1643. évi forrás szerint a Rákóczi család birtokában volt. 1645-ben felesége, Lorántffy Zsuzsanna nem a várban, hanem ebben az építményben szállt meg, és egy évtizeddel később (1655–1656) bővítéseket is végeztetett rajta. Ezen kívül még az egykori pálos-kapucinus kolostor telkén álló „Nagy Curia” nevű épület is a Rákóczi család tulajdonát képezte.

I. Rákóczi György 1648-ban Gyulafehérváron elhunyt, így özvegye, Lorántffy Zsuzsanna vette át az uradalom igazgatását. 1652-ben aztán kisebbik fia, Zsigmond is elhalálozott, így a neki szánt birtokai egy részét, köztük Tokajt is idősebbik fiának, az apját az erdélyi trónon követő II. Rákóczi Györgynek juttatta. Lorántffy Zsuzsanna 1660-ban hunyt el Sárospatak várában, így már nem élhette meg fia uralkodásának és

egyben életének tragikus végét. II. Rákóczi György az Erdélyt feldúló török had ellen vívott százfenesi csatában elszenvedett súlyos sérüléseibe halt bele 1660. június 7-én Várad várában. Özvegye, Báthory Zsófia, három nappal később levelet küldött I. Lipót magyar királynak, melyben maga és fia számára kért oltalmat a fenyegető török veszedelemmel szemben. A király által nyújtott védelemért cserébe hajlandónak mutatkozott Szabolcs és Szatmár vármegyék átengedése mellett arra is, hogy Tokaj vára megnyissa kapuit a császári katonák előtt.

Az I. Rákóczi Ferenc vezette felső-magyarországi felkelés során, 1670-ben ostrom alá vették a felkelők a várat, de nem tudták elfoglalni, 1674-ben azonban a Szepesi Kamara az erősséget tartozékai-val együtt visszaadta Rákóczinak, viszont hozzá kellett járulnia, hogy császári katonák állomásozzanak benne. 1682-ben Thököly Imre felkelői élén vette be a várat, aki ugyanebben az esztendőben kötött házasságot I. Rákóczi Ferenc özvegyével, Zrínyi Ilonával. 1685-ben újra a császári katonák foglalták el az erősséget, és ugyanezen évtől a Szepesi Kamara birtokolta a hozzá tartozó uradalmat a Rákóczi árvák nagykorúságáig. 1697-ben a Tokaji Ferenc vezette hegyaljai felkelés folyamán rövid ideig újra a kuruc felkelők kezébe került a vár. Egy évvel korábban pedig a nagykorúvá vált Rákóczi Ferenc vette át a tokaji uradalom ügyeinek az intézését. A szabadságharc idején, 1704 januárjában Rákóczinak sikerült egy több mint három hónapon keresztül zajló ostrom során visszafoglalni az erősséget a császár katonáitól. Ezen időszak alatt Tokajban rendezte be táborát, így voltaképpen a településről igazgatta a szabadságharcban harcoló hadakat. A szabadságharc leverését követően, 1715-ben, III. Károly törvénye értelmében Tokaj – Rákóczi birtok lévén – Tarcallal együtt a királyi ura-

dalom részévé vált, és a Szepesi Kamara irányítása alá került, annak 1813-ban történő megszüntetéséig.

A város egyik legrégebbi, ma is álló épülete a Rákóczi Pince, a mai Kossuth Lajos téren áll. Tokaj 1561. évi urbáriuma tesz első alkalommal említést a pincéről, illetve a felette lévő, Palota nevű épületegyüttesről, valamint a hozzá tartozó, és róla elnevezett, az uradalomhoz tartozó szőlőről. A Palota épületei az uradalom irányító központjaként funkcionáltak hosszú évszázadokon át, maihoz hasonló formáját a 18. században nyerte el. A korabeli források szerint az épületek adtak helyet az udvarbíró (a birtok elöljárója) kúriájának, aki az uradalom földesura nevében intézte a birtok ügyeit. De ugyanezen épületek közt helyezkedett el a terményraktár, ahol a váruradalom kilencedgabonáját, illetve a pincében az allodiális bort és a dézsmaként beszolgáltatott mustot tárolták. A legenda szerint a szabadságharc folyamán Rákóczi Ferenc a Rákóczi Pince járatain át menekült el az osztrák katonák elől, mégpedig úgy, hogy lovát fordítva patkoltatta meg, megtévesztve ezzel az üldözőit. Egy másik, ugyancsak hozzá és a városhoz kötődő legenda szerint a jelenleg a Fesztiváltkatlan épületének helyet adó Patkó-bánya onnan kapta a nevét, hogy közelében, egy a Bodrog partján lévő sziklán sokáig látható maradt Rákóczi lova patájának a lenyomata.

Demján Szabolcs,

történész-muzeológus, Tokaji Múzeum

A tokaji keresztény egyházak és szerzetesrendek

Bényei József költőt idézem: „Gyökerek nélkül pedig sárgára szárad a fű, virág, bokor és fa. Gyökerek nélkül nincs élet. A gyökér az embernek a haza, a valóságos és szellemi szülőföld, elődök tartása, cselekedete, gondolkodása és érzelmei.”

E gondolat jegyében tekintjük át Tokaj 950 éves keresztény múltját és jelenét. Tatár, török, osztrák és német hadak, világháborúk és forradalmak dúlták országunkat. Vallásellenes diktatúrák próbálták uralni szellemi életünket. Elpusztultak a régi oklevelek, könyvek és írások. Árvizek és tűzvészek, durva történelmi események pusztították Tokaj várát és a települést, templomait, a keresztény emberi életet sem kímélve. Dr. Stumpf Mátyás tokaji plébános is ennek az embertelen világnak egyik mártírja. 1945 februárjában 34 tokaji ártatlan emberrel együtt „kicsi munkára” hurcolták el. Ismeretlen helyen halt meg, jeltelen sírba temették el.

Keresztény világunk korai történetiségének megismerése nem könnyű. A honfoglalás és az Árpád-házi királyaink időszakából rendkívül kevés megbízhatónak értékelhető írott forrás áll rendelkezésünkre. Okleveles dokumentumok hiányában többnyire legendákra, és történeti írók munkájára hagyatkozhatunk. Ahol a Bodrog a Tiszával és a Tokaji-heggyel találkozik, honfoglalásunk idején ott született meg egy csodálatosan szép település, melyet először Hímesudvarnak, majd Kőrévnek, napjainkban pedig Tokajnak neveznek.

Krónikáink a honfoglaláskori Himesudvar nevű földvárát említik első alkalommal. Újabb említése 1074-ben történik, amikor Géza herceg Salamon királlyal vívott szerencsétlen ütközete után átkelve a Tiszán, a tokaji várba menekül. Ezt az eseményt fogadtuk el városunk születési évének, melyre első alkalommal 1973-ban emlékeztünk. A 2023. év egészét, a Tokaj 950 emlékévét, gazdag és változatos programsorozattal ünnepeljük, ennek egyik állomása a mai tanácskozás.

Tokaji kereszténységünk kezdete a föld, fa, sánc vagy kőből épült várunkhoz köthető, építésével egyidőben indulhatott meg a keresztény élet. Mivel Szent István királyunk elrendelte, hogy minden tíz falu építsen egy templomot, így egyetlen vár sem lehetett egy szakrális tér nélkül. Ez a tér kezdetekben lehetett egy sátor, később a vár nagyságától függően megjelentek a várkápolnák, vártemplomok. A kápolna vagy templom és vár, együtt járt. Akár királyi, akár főúri volt a vár, kapitánya mellett jelen volt a papság, akiknek a királyi oklevelek megírása is kötelességük volt. Korabeli vármetszeteken, mint amilyen például a tokaji vár 1565-ös ostromát ábrázoló, felfedezhetjük, hogy a vár területén várkápolna, a település belterületén templomtorony látható. A Makoldi Miklós régész vezette ásatások során a volt vár területén előkerült míves üvegkehely és annak fém talptöredéke a palotakápolna kegytárgyaihoz is tartozhatott.

A keresztény életünk erősödésére, fejlődésére jótékony hatással volt az 1092-ben Szabolcson és ezt követően 1100 körül Tarcalon megtartott zsinat. A 13. század derekán a Szentföldről hazatérő johannita keresztes lovagrend és a stefaniták szerzetesrendje 1269 és 1398 között környékünkön szerzett birtokokat. Feladatuk a világi szolgálat, lelki

gondozás és a betegek ápolása volt. A következő századokban Tokajban három szerzetesrend is letelepedett. Elsőként a magyarnak, nemzetinek tekintett meditatív pálosok érkeztek meg. Az 1411-ben elsőként alapított, de elnéptelenedett kolostorukat 1465 és 1476 között újítták meg. 1537-ben a kolostorukat megrongálták és kifosztották. 1549-ben tértek vissza kolostorukba, melyet 1612-ig birtokoltak. 1639-ben ingóságait is elveszítették.

A pálosok idejében 1551. augusztus 13-ától két napon át a vár templomában vendégeskedett a Szent Korona.

1712-ben érkeztek Tokajba a kapucnit viselő, szigorú ferences regula szerint élő alamizsnás és missziós, pasztorális barátok. 1714-ben szállásuk a római katolikus parókia melletti épület volt. 1716 és 1725 között építették fel rendházukat. 1729-ben szentelték fel toronynélküli templomukat, melynek maradványait a gyermekotthon épülete rejtje.

A kapucinusokkal majdnem egy időben jelentek meg a piarista tanító, oktató rend tagjai. Az 1721-től tevékenykedő, de csupán 1727-ben történő letelepedésüket követően 1737-89 között tartották fenn a Tokaji Piarista Gimnáziumot. A Bodrog partjához közel építettek egy kis kápolnát, amelyet az 1780-as években híd- és útépités ürügyén bontottak le. Királyi rendelet alapján költöztek át Sátoraljaújhelyre az eltörölt paulinusok házába.

Az Árpád-házi királyok korában, amikor a vár és a település egymás mellett párhuzamosan fejlődött, épülhettek Tokaj első szakrális terei, és jöhetett létre a plébánia-templom. Ugyanis a későbbi oklevelek tanú-

sága szerint a tiszai rév szombati vámbevételét még az Árpád-házi királyok adományozták a tokaji plébánosnak. Tokaj első ismert papjának nevét, Géchy Miklósét egy Kállóban 1349. augusztus 18-án keltezett oklevélből ismerjük.

A 18. és 19. századok a templomépítések, de a természeti csapások évszázada is. Nagy árvizek és a gyakori tűzvészek pusztították a várost, nem kímélve templomait sem. 1570 körül a lakosság teljes egészében elfogadta az alapjaiban megújult hitvilágot, ezáltal a római katolikus plébánia megszűnt. Plébániájának mai formáját 1693-ban nyerte el, a keleti tűzfalán látható az évszám. Templomát 1709-ben alapították újra, és a következő évben szentelték fel. Ez a templom az 1741. évi tűzvész martaléka lett, de 1744-ben ismételten újra építették. Az ekkor kiadott apostoli breve, pápai okirat megerősítésével Keresztelő Szt. János tiszteletére szentelték fel. A középkori templom helyén, többnyire teljesen új alapokon 1909 és 1913 között építették fel a jelenlegi templomot, és 1913. június 8-án – 110 évvel ezelőtt – Jézus Szent Szíve tiszteletére ajánlották fel.

A görögkatolikus egyház hívei a 17. század elején érkeztek Tokajba. Parókiájának első írásos említése 1697. június 29-edikei keltezésű. Valószínű, hogy ekkor építették első, akkor még fából készült „cerkov” templomukat. A tűz és árvíz pusztításai után új templomuk 1746-ban épült, 1752-ben szentelték Szent Miklós püspök tiszteletére. A templom teljes körű felújítása 2017-ben fejeződött be. Ikonosztáza becses értéke Tokajnak. Az előtérben található kovácsoltvas kaput, Makoldi Sándor festőművész, főiskolai tanár terve alapján Schuller Béla kovácsmester készítette.

A reformáció Tokajban az 1540-es években bontakozott ki. Az 1600-as évek elején az első református gyülekezeti együttlétre alkalmas helyet a temető környezetében alakították ki. A 17. század végéig a főtéri templomban, majd ezt követően közel 100 éven keresztül magánháznaknál tartották az istentiszteletet. Jelenlegi kő templomuk alapjait 1802 tavaszán tették le és az építkezést 1821-ben fejezték be. 1896-ban sikerült templomukat toronnyal ékesíteni. Többszöri állagmegóvás és felújítás után mai formáját a 2021-22-ben végzett teljes körű renoválást követően nyerte el. Ekkor szépült meg a lelkeszi lakás és a templom parkja is. Luther tanait a XVI. század első felében kezdték egyre többen követni Hegyalján. Tokajban viszontagságos századokat követően első ismert istentiszteletüket magánháznál 1783. augusztus 24-én tartották. A következő évben megvásárolták a római katolikus parókia melletti épületegyüttest, és itt alakították ki imatermüket. 1785 körül az imateremhez csatolva építik fel templomukat, amely végleges formáját 1890-ben nyerte el. Oltárképét 1933-ban Gyoroki Pál tokaji festőművész készítette. Az elhagyott, árvaságra jutott templom és az épületkomplexum 2009 és 2015 között a város tulajdona volt, majd magánkézbe került. Az egyházközség 2011-ben egy lakóépület átalakításával új imaházat létesített. Lelkesze valójában missziós szolgálatot teljesít. 60 településből tízben élnek hívek, öt templomban.

A XVI. században a Balkánról érkeztek az ortodox közösség (egységes néven görögök) tagjai. Első istentiszteletre alkalmas helyük egy pincében volt berendezve. A görög családok, és az 1733-1798 között itt működő orosz borvásárló bizottság 30-40 tagja lelki gondozására 1790 körül építették fel közös templomukat. 1785-ben 33 házban laktak ortodox családok, 1910-ben viszont már csupán két ortodox lakó

volt. Az 1940-es évek végén ikonosztázat és vörösmárvány oltárkövét a nyíregyházi Szt. György nagyvértanú templomában helyezték el. Az elhagyott templomban Helytörténeti Múzeum, majd Tokaji Galéria működött. 2008 óta indultak újra a templomban az imádságos órák. A magyar állam 2018-ban visszaadta az ortodox híveknek. Jelenleg a Magyar Ortodox Egyházmegye tokaji temploma. Címünnepe Csodatevő Szt. Miklós püspök. Napjainkban teljes körű felújítása folyik. 175 évet követően 2023. június 10-től újra van felszentelt papja Szegedi Szabolcs István személyében.

Zárásként idézem a görögkatolikusok kiválóságát, Mosolygó József parochust. Ő az 1930-ban megjelent Tokaj monográfiában a következőket írja: „Tokaj azon kevés és dicséretre méltó települések közé tartozik, ahol vallási villongás annak dacára nincsen, hogy falai között az összes keresztény vallásfelekezetek képviselve vannak. Nemcsak a mindenkori lelkészkedő papság érdeme ez, hanem a híveké is.” A vallásfelekezetek ezt követően sem osztották meg a település lakosságát. A nyelvi megosztottság ugyancsak nem okozott gondot, annak ellenére, hogy a liturgikus eseményeket pl. a XVIII. században magyar, latin, egyházi szláv, bizánci görög, német, tót és héber nyelveken végezték.

1990 óta érezhető egy vallási újjászületés, szerény fellendülés. Egyre több templomunk szépül meg, több a keresztelés, nő a házasságkötések száma. A görögkatolikus és a református templomunk kormányzati segítséggel újult meg kívül és belül, valamint közvetlen környezetük is tetszetőssé vált. A sok keresztény liturgikus esemény, ünnep és hagyomány a város változatos kultúráját gazdagítja.

A vallási előjárók, a főtisztelendő urak Gerlai Pál lelkész, Gorcsa György parochus, Kertész Ferenc plébános, Szegedi Szabolcs István ortodox pap és a nagytiszteletű Tóth Orsolya lelkipásztor asszony tevékenységét szolgálatukban az ökumené, a keresztények egységtörekvésének igénye és szelleme hatja át. A város kulturális életében meghatározó szerepet töltenek be.

Közel ezer évet tekinthettünk át, amely önmagába véve is hatalmas időszak, de csupán kiemelkedő mérföldköveket szemlélhettünk.

Várhelyi Gyula,
művelődésszervező és könyvtáros

A zsidóság élete, szerepe Tokajban, a sokszínű, sokvallású városban

Előadásomat a lényeggel, a konklúzió levonásával kezdem. A történész Ungvári Krisztián megállapítása, hogy Tokaj illetve Tokaj-Hegyalja fejlődésének motorja a helyi zsidóság volt. Legjobban akkor virágzott a gazdaság, a kereskedelem, a kultúra, amikor a zsidóság nagy létszámban volt jelen.

Tudnunk kell, hogy a XVI. században Európa legnépesebb zsidó közössége a mai Lengyelország területén élt. A török kiűzése után szervezett és spontán mozgalmak indultak a gyér lakosságú területek benépesítésére. A tokaji uradalom például még az 1720-as években is munkaerőhiánnyal küzdött. E szívó hatás eredménye, hogy egyre nagyobb számban és egyre több településre érkeztek zsidók Zemplénbe.

Az első országos összeírás 1723-ban készült, és ekkor Tokajban már 10 családot regisztráltak. Feltételezhető, hogy előző hazájukból egyetlen mozdítható vagyontárgyukat, a pénzüket sikerült elhozni, s ezzel indították vállalkozásukat, és már a század közepétől hitközség működött településünkön. Ezt bizonyítja a lerombolt Rákóczi vár közepének temető céljából történt megvásárlása. II. József törvényei kedvező változást indítottak el a zsidók életében, az elfogadottságukban, és a közhangulatot illetően is.

A XVIII. században háromszor is felosztották Lengyelországot, ezért a XIX. század elején felgyorsult a zsidóság beáramlása. A hatóságok

megpróbálták lassítani a folyamatot, csak azok kaptak engedélyt, akik 1790 előtt is itt tartózkodtak. A helytörténész 1823-ban 4000 főre takarítja a lakosságot. Beszámol arról is, hogy a zsidók kb. háromszázan vannak, és van saját zsinagógájuk is, melyet 1816-ban épített Schmoll Dávid zsidó kereskedő.

1841- 42-ben már 374 zsidó embert írtak össze. A zsidók gazdasági tevékenysége társadalmi szükségleteket elégített ki. A hitközség rabbi-ja Nathan Spiró volt a két összeírás időszakában. Az ő nevét, mint első rabbiét, a szájhagyomány is megőrizte. Működött a hitközség iskolája is, tanítója Dávid Haász. 1841-ben két új tanító neve is előfordul: Slézing-ger Ábrahámé és Friedmann Györgyé. Érdekesség, hogy két gyógyszerész, és a bába is zsidó volt.

A második bevándorlási hullámból sok családi név napjainkig fennmaradt Tokajban. A teljesség igénye nélkül: Czinner, Goldstein, Kalmanovits, Slézing-ger, Klein, Weisz, Goldstein, Grósz, Kohn.

Az 1848-49-es szabadságharcban hazafias kiállás volt, hogy a tokaji csatában egy zsidó személy – a szombati időpont ellenére – részt vett a híd szétszedésében, megakadályozva az ellenség átkelését.

1851-ben a zsidó közösségeket császári rendelet alapján hitközségekké alakították. Működésüket a hitélet szervezésére, jótékonyági, tanügyi feladatokra korlátozták. A birtokszerzésre vonatkozó korlátozást 1860-ban törölték el. Az állami oktatási rendszerbe integrált zsidó iskolák száma megnőtt. 1867-ben megszületett a személyi egyenjogúság, 1868-ban a felekezeti egyenlőség. Eközben a zsidóságon belül gazdasági és

társadalmi differenciálódás, valamint heves vallási viták jelentkeztek. 1869-ben az Országos Zsidó Kongresszus úgy döntött, hogy a zsidóság három részre tagozódik: ortodox /vissza a gyökerekhez, a hagyományhoz /, stáтус quo ante /maradjon a jelenlegi állapot/, neológ irányzat. Érdekességként jegyzem meg, hogy a jegyzőkönyvet Deák Ferenc, a „Haza Bölcsé” írta alá. A tokaji hitközség az ortodox irányzathoz csatlakozott.

Lefkovics Henrik a hitközségről írva azt említi, hogy a Chevra Kadisa, a Szentegylet 1750-ben alakult. Ez idő szerinti utolsó két főrabbi Strasser Akiba, és veje, egyben utódja Jungreis Nándor volt.

Molnár András, a Zemplén megyei leírás szerzője szerint Tokajban a zsidókon kívül mindenkinek tornyos temploma van. Ezt a megállapítást Szirmay Antal, a vármegye tudós nótáriusa egyértelműbben fogalmazta: a zsidóknak Tokajban zsinagógájuk van. Ennek azonban elmentmond, hogy a zsinagógát csak 1816-ban, Schmoll Dávid kereskedő telekfelajánlása után kezdték építeni.

Elfogadott nézet, hogy Baál Sem Tov 1800 körül járt Hegyalján, így Tokajban is. Olyan hatással volt a közösségekre, hogy haszid tanait rögtön követni kezdték. Feltételezhető, hogy Spiró Náthán, és utóda Gabriel Jakob Senditz szintén az ő követői voltak Tokajban.

Híresek csodarabbijaink is. Taub Izsák Nagykállóban működött 1821-ig, mint haszid rebe.

A haszidizmus magyarországi megalapítója Taitelbaum Mozes sátorlajújhelyi rabbi volt. Legnevesebb követője Friedmann Cvi Hersele,

aki olaszliszkai működése alatt vált hírneves csodatévő rabbivá. Az ő tanítványa volt Reb Sájele, későbbi híres bodrogkeresztúri rabbi.

Nőtt a zsidó népesség aránya, az 1841. évi 189 főről 1869-re 958 főre, mintegy ötszörösére. Anyagi helyzetük stabilizálódott, megtalálták életlehetőségüket, gyökeret eresztettek Tokajban.

A kereskedelem pozícióit megszerezték, ez az önfenntartást biztosította. Kisebb hányaduk ennél nagyobb jövedelemre is szert tudott tenni. Ezen kereskedők a tokaji lakosságon kívül a 10-20 km-es körzetet, és az átmenő forgalom résztvevőit is ellátták.

A XIX. század közepére a település piacán és vásárain a görögök boltjait és sátrait felváltották a zsidó boltosok üzletei és sátrai. Kialakult Tokaj kereskedőnegyede, és ennek sajátos arculata. A vagyonosak és nincstelenek helyzetüknél fogva elkülönültek egymástól. A tehetősek lakóhelye a Fő utca és a „felső” utca volt, az alsó ártéri és ártérperemi utcákon a szegények laktak.

Már a kiegyezés utáni évben létrejött a Tokaj-Hegyaljai Takarékpénztár, melyben a XIX. század végén igazgatósági tag volt Ries Sámuel, Ries Salamon, Liebwerth Ignác és Löwenberg Jakab.

1930 után a tagság felét a zsidók tették ki. Az 1930 után alakult Tokajvidéki Hitelbank Rt-t Engl Jakab és Haász József hozták létre. Az ipart főleg a kőbányászat képviselte több zsidó tulajdonossal. Az ismertebbek: Magyar Tarmac Rt., Reöck István /Hubertus-bánya/, Szász Géza /Lencsés/ és Binét Jenő /Ménésoldal/. A gyufagyárat az 1880-as

években Grósz Izrael alapította. Sikerét jelzi, hogy részt vehetett a millenniumi kiállításon. Az ecetgyárat 1874-ben hozta létre Grósz Izrael. Hetente 30 hektoliter ecetet állítottak elő. Módos helybeli borkereskedők hozták létre 1890-ben az Első Tokaji Konyakgyár Rt.-t. Évi 15000 üveg konyakot palackoztak. Az üzemvezető Diamantstein Jakab volt.

A XIX. század elején gazdaságilag megerősödött helyi zsidóság igazi közösségé kovácsolódott. Schmoll Dávid felajánlott telkére 1816 és 1820 között felépítették az első zsinagógát. Ez a jelenlegi Városház-köz 14. szám alatt volt.

A tokaji zsidóság mélyen vallásos egyénekből állt. Fanféder rabbiról úgy tartja a hagyomány, hogy német nyelvterületről származott, de hívei kedvéért megtanulta a jiddis nyelvet. Beszédeit már ezen a nyelven mondta. 1851-ben államilag szabályozták a hitközségek működését, ami korlátozást jelentett, mivel közigazgatási feladatot nem láthatnak el. A hitéletet nem korlátozták. Alkalmazott volt a rabbi, a kántor, a jegyző, a metsző /sakter / és az egyházzsolga /samesz /. Bár a közösség anyanyelvében részben magyarrá vált, a hitélet jiddis nyelven a hagyománytisztelet jegyében folyt.

Az ortodox hitközség élére 1875-ben a nagy tekintélyű David Schück főrabbi került, a kiemelkedő hittudósok között tartják számon. Tóramagyarázatait halála után nyomtatásban is kiadták. Ekkor már működött a jesiva Tokajban, a középfokú rabbi képző, ahol 25-30 fiatal tanult. A főrabbi ünnepeken szentbeszédet tartott, esketett, gyászbeszédet mondott. Nagy tiszteletben állt a helyi zsidók, sőt a keresztények és a hatóságok előtt is.

1890 augusztus 25-én leégett Tokaj belvárosa, beleértve a tokaji zsinagógát is. E válságos időkben Katz Mózes volt a főrabbi, Moskovitz Sándor az alrabbi. Nem tudjuk volt-e szerepe báró Hirsch Mór bankárnak, a Tokaj újjáépítéséért indított nemzetközi segélyakció vezetőjének az új zsinagóga felépítésében. Az emlékezet Schlesinger Antal hitközségi elnököt és a bőkezűen adományozó hitközségi tagokat őrizte meg. Ezek közül is kiemelkedett Czukker Emánuel, aki a telket adományozta. 1897-ben Strasser Akiba lett a főrabbi, aki nagy talmud tudós és kiváló szónok volt.

Fanféder rabbiról őrzik azt a történetet, hogy elsőként temették – kivánságára – az új temetőbe.

Az ő sírja fölé emelték az óhelt, s mellette helyezték el az árvizek által a várbeli temetőben kimosott csontokat. Az óhelben lett eltemetve Schück valamint Strasser Akiba rabbi is.

Az izraelita vallás 1895-ben államilag is elismert vallás lett. A boldog békeidők 1914-ben véget értek. A I. világháború éveiben felekezeti hovatartozás nélkül kapott behívót minden férfi. A frontszolgálat alatt 24 zsidó katona vesztette életét. A két háború közti időszakban megerősödött a kereskedő réteg. Ekkor már a közösség számarányának megfelelően volt képviselve a település vezetésében. A zsidó vállalkozók nagy szerepet vállaltak abban, hogy a gazdasági világválság után a bor kereskedelme fellendüljön. Az oktatás és a kultúra területén is meghatározó volt a szerepük. Az 1930-ban megjelent Tokaj-monográfiában Lefkovits Henrik azt írta, a magyarországi ortodox hitközségek között a tokaji a legelőkelőbbek közé tartozik.

Tokajban 1944. április 16-án, pészach első napján plakátolták ki, hogy másnap mindenkinek meg kell jelennie a gyűjtőhelyen. 23-án, szombaton Tokajból 940 főt 100 lovas szekérrel a bodrogkeresztúri vasútállomásra vittek, ahonnan vonaton Sátoraljaújhelyre, majd bevagonírozás után Kassán keresztül Auschwitzba.

A zsidó emberek tovább folytatják őseik hagyományát. A Tokajban egyedüli üzemként működő vállalkozás ma is zsidó kézben van, és mintegy hatvan család megélhetését biztosítja.

Kalmanovits Miklós,

elnök,

Tokaji Ortodox Zsidó Hitközség

Felhasznált irodalom:

Zelenák István: Tokaji Zsidó Emlékek

Mosolygó József: Tokaj monográfiája

A tokaji aszú legendáriuma

Ha a tokaji aszú legendájáról szeretnénk szólni, érdemes rögtön tisztázni a legenda szó fogalmát. A legenda latin szó, jelentése „olvasandó” (olvasásra szánt). Esetünkben legjobb, ha a „csodás elemekkel átszótt történet” meghatározást használjuk.

Európai civilizációnk egyik alapja az ókori világ hőoszairól szóló mítoszok, és a kereszténység térnyerésével a középkorban a helyükre lépő szentekről, királyokról szóló legendák. Ezeknek az egyetemes emberi kultúrára, a világ és magyar irodalomra gyakorolt hatását nem kell senkinek bizonyítani.

Mítosz, legenda csak rendkívüli – az átlagot messze meghaladó – személyhez, jelenséghez, dologhoz kapcsolódik. A tokaji aszú ilyen rendkívülinek, egyedinek, különlegesnek számít. Ezt igazolják a semmihez nem hasonlítható és semmivel össze nem téveszthető tulajdonságai, több évszázados múltja, kapcsolódásai az európai történelem és kultúra igen jelentős személyiségeihez, uralkodókhoz, pápákhoz, művészekhez. Így válhatott az európai és a magyar kultúra egyik sarokkövévé, a magyarság szimbólumává.

A tokaji aszú születése pontosan nem datálható, de általánosan elfogadott tényként kezelhetjük a XV. század végét, XVI. század elejét. A XVI. század második felében való létezését és általános ismertségét már történelmi források igazolják. Ez a korszak az európai és a magyar történe-

lem egyik legzivatárosabb korszaka rendkívül véres eseményekkel, leírhatatlan szenvedésekkel, pusztításokkal, betegségekkel. A jó és kellemes érzés, az öröm, a boldogság utáni vágy igen erősen élt a kor emberében. Konkrét örömet, boldogságérzetet talán a szerelem nyújthatott volna, de az egyház szabta korlátok, a katonák és urak brutalitásai ezt is beárnyékolták. A méz nyújtotta kellemes, édes íz is csak keveseknek és korlátozottan állt rendelkezésére. Kivételt talán a gyümölcsök és az aszalványok jelentettek. Ilyen körülmények között született a tokaji aszú. Rendkívüli tulajdonságát – a boldogság érzetét kiváltó édes ízét – tovább fokozta a fogyasztásakor bekövetkezett mámor. Nem meglepő tehát, ha keletkezése pillanatától csodaként tekintenek rá, és egész legendárium szövődik köré az évszázadok során.

A tokaji aszú a világ egyetlen természetes édes csemege bora. Ez azt jelenti, hogy külön cukor vagy alkohol hozzáadása nélkül teremődik. Ezt a szót nyugodtan használhatjuk, hiszen ember és természet – de mondhatjuk úgy is, hogy ember és Isten – közös alkotása. Kell hozzá az a természeti környezet alapközzel, talajjal, mikroklímával, szőlőfajtaival, amit Tokaj-Hegyalja nyújt, és kell hozzá az a tudás, termelési tapasztalat, amivel az itt élő és dolgozó szőlészek, borászok rendelkeznek.

A legendák sorát az időben legkorábbi, a Paracelsushoz köthető kezdi. A XVI. század orvostudományának nagyhírű tekintélye 1524-ben járt Tokajban. Az aranyvenyige titkát kutatta, de helyette a tokaji bor gyógyhatását ismerte fel. A bort „folyékony aranynak” nevezve hozzájárult borunk és aszúnk világhírűvé válásához.

Az aszúhoz kapcsolódó legendák bemutatását folytathatjuk a pápákhoz, katolikus uralkodókhöz kapcsolódókkal. Időrendben első helyre

kívánczik a Tridenti-zsinat harmadik összejövetelén, 1562-ben, a tállyai borral történt eset. A zsinaton a magyar királyt képviselő Draskovics György pécsi püspök IV. Pius (1499-1565) pápának vitt ajándékborának termőhelyét is megnevezte (Tállya). A pápa latin nyelvű válasza így hangzott: „Summum Pontificem tallia vina decent!”, azaz: „Őszentégének ilyen (tállyai) bor dukál.” Johannes Bocatius latin nyelvű versében ezt így örökítette meg: „Gratulor ergo mihi, talia nobis Vina, Patrem Sanctum Tállia vina decent.” A legenda alapjául a kedves szójáték szolgál, a latin talia /ilyen/ és a Tállia /Tállya/ szavak azonos hangzása. Itt említhetjük meg XIV. Benedek pápát (1675-1758) is, aki a Mária Teréziától kapott tokaji aszú elfogyasztása után a következőket mondta: „Áldott legyen a föld, amely téged termett, áldott az asszony, ki téged küldött, áldott legyek én, ki téged iszlak!” Napjainkban is született pápai legenda. Habsburg Eduárd vatikáni magyar nagykövet felidézte, hogy amikor először találkozott Ferenc pápával, akkor a szentatya azt kérdezte, hogy tudja-e, mi a legszentebb dolog Magyarországon? Habsburg Eduárd arra számított, hogy Ferenc pápa a Szent Koronát említi, ő viszont csak annyit mondott: „A tokaji bor!”

Ha már szó esett Mária Teréziáról említsük meg, hogy nagyon szerette a tokaji aszút. Édesapja, III. Károly nyilvánította – a világon elsőként – a tokaji borvidéket zárt borvidékké.

Széles körben elterjedt, a mai napig élő, és a szakirodalomban is általánosan idézett legenda, hogy Szepsi Laczkó Máté református lelkész 1631-ben készítette az első aszú bort Lorántffy Zsuzsanna udvari papjaként. Levéltári forrásokkal igazoltan tudjuk, hogy közel egy évszázaddal korábban is készült aszú bor Tokaj-Hegyalján, de ez semmit nem von le

a legenda értékéből. Egyrészt Szepesi Laczkó Máté erdőbényei prédikátor volt, és 1611-ben éppen az ő parochiális szőlőjéből jegyezték le először a furmint fajtát. Ez a későn érő, kitűnően aszúsodó fajta lehetővé tette az aszú nagyobb mennyiségű készítését. Másrészt innen számíthatjuk azt a felívelő szakaszát az aszúnak – és a tokaji borvidéknek – amelyet a Rákócziakhoz köthetünk. Ez a kiteljesedés, a világhírnév megszerzésének időszaka, a csúcspont, lényegében az igazi virágkor.

És ha már a Rákócziakat említettük, mindenképp idézzük meg II. Rákóczi Ferenc alakját. Lényegében az ő személyéhez köthető a tokaji aszúnak a XVII. század végén, a XVIII. század elején az európai királyi és fejedelmi udvarokban az ismertté válása. Rendkívül kiterjedt diplomáciai tevékenysége révén Európa valamennyi jeles uralkodójához juttatott diplomáciai ajándékként tokaji aszút. Olyan személyekre kell gondolnunk, mint XII. Károly svéd, Erős Ágost lengyel, I. Frigyes porosz király, I. Péter orosz cár, XIV. Lajos francia király. Ezzel lényegében a tokaji bor világhírnevét is megalapozta.

Legendáink sorában kiemelkedő jelentőségű a XIV. Lajos francia királyhoz kötődő mondás, mely szerint a tokaji aszú „a borok királya, a királyok bora”. XIV. Lajos sokszor kapott ajándékba tokaji bort. Az egyik vacsora alkalmával – amikor a tokajit szolgáltak fel – a tokaji mellé a Rákóczi iránti figyelmességből, és a tokaji iránti hódolat jeléül, ezt írták a menükártyára: „C est le roi des vins, et le vin des rois.” (A borok királya, a királyok bora.) XIV. Lajos a kor leghatalmasabb és legfényesebb uralkodója. Csodálták, irigyelték és mindenben utánozták Európában. Amit a tokajiról mondott kritika nélkül elhitte, átvette és terjesztette a kor arisztokráciája, és az arisztokráciával szoros kapcsolatban álló tudományos- és művészvilág is.

Kisebb könyvtárat megtölthetnének azok az irodalmi alkotások, amelyekben a tokaji aszúról szó esik. Csupán néhány világirodalmi nagyság: Voltaire, J. W. Goethe, Nikolaus Lenau, John Paget, Lev Tolsztoj, Heinrich Böll. Ezek sorából mindenképp emeljük ki J. W. Goethe Faust című drámai költeményét. A világirodalom egyik legismertebb, legnagyobb hatású alkotása, Goethe életművének betetőzése. Fantasztikus dolog, hogy ebben a műben szerepet kap a tokaji aszú is. Lipcsében, Auerbach pincéjében Mefisztó különböző borokkal vendégeli meg az iszákosokat. Itt hangzik el a következő párbeszéd:- „Biz én a savanyút nem kedvelem, adj egy pohárka édesebbet! – Neked hát tokajit eresztek.” (Jékely Zoltán fordítása) Ezzel a pár szóval tette a művelt világ számára egyértelművé, ismertté Goethe, hogy a tokaji a legjobb édes bor a világon. A műfordítás helyett talán még beszédesebb a szó szerinti fordítás: Adj nekem egy pohár valódi édeset! (Adj egy pohárral a valódi édesből!) A tokajit tekinti tehát egyedül valódi – igazi, eredeti – édesnek.

A Tokajhoz is kötődő német romantikus költő, Nikolaus Lenau Faust című költeményében is szövődik az aszú legendája: „Itt e kulacs, Tokaj borával, Én töltetem meg, rám igyad, Édes, szeszes, hódítva hat; Le-csüggedt lelked ettől szárnyal”. (Kozma Andor fordítása)

A tokaji aszúhoz kapcsolódó legendakör egyik valóság magvát is érdemes széles körben ismertté tenni. 1571. május 15-én kelt a tokaji Garay családnak az az örökséglevele, amelyben a tokaji pincéjükben lévő 70 hordó és 52 átalag aszú szőlőbor örökségbe adásáról esik szó. „Az Vitézlő Garay János bátyám Uramhoz mutatom oly szép atyafiságot, hogy az Tokai Pinczében lévő, Hetven Hordó és ötvenkét átalag Asszú szőlő borokhoz nem tartom semminemű jussomat és eő

kegyelmének adom mind egészben.” Mindezidáig ez az első, eredeti oklevéllel igazolt említése a tokaji aszú bornak. Tehát közel félévezrede ismert ez a márkanév, aminek településünk, Tokaj a névadója. Ez egyben azt is jelenti, hogy a világ legrégebbi márkaneve.

Itt érkeztünk el a tokaji aszú legendájának csúcspontjához. Patriotizmusunkból, édes hazánk és a 950 éves jubileumát ünneplő városunk iránt érzett mély szeretetünkől fakad az a meggyőződésünk, hogy tokaji aszúnk és nemzeti himnuszunk egyenrangú szimbólumai hazánknak. Himnuszunkat kettősség jellemzi: a szakrális (ima, engesztelés) és a világi (jogászi) retorika egyidejű használata. Aszúnk szakralitása az Eucharistiához, Úrvacsorához való kapcsolódásában érhető tetten, világi volta a borivás kultúrájában. A Himnusz a legszélesebb körben megtanult, leggyakrabban hallott és énekelt, – s ezért a magyar köztudatban legmélyebbre íródott – magyar költemény. A tokaji aszú mindenki számára a legismertebb, leginkább emlegetett és legelőször említett magyar bor. Mindkettő a nemzeti génusz esszenciája. .

Az előzőekben megemlégettük a tokaji aszúhoz kapcsolódó legendák egy részét. Ezzel járulhatunk hozzá a tokaji aszú halhatatlanságához. Itt van közöttünk, a lelkünkben, a szánkon, a kultúránkban. Az egyik kor a másiknak adja át nevét, emlékezetét, készítésének titkát, „szent ereklyénk” misztériumát.

Dr. Dankó József,
nyugalmazott középiskolai tanár

Tokaj a világ bortérképén

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves jelenlévők! Először is szeretném megköszönni a megtisztelő felkérést Posta György polgármester úrnak, dr. Fintor Gábornak és e jeles esemény más szervezőinek. Nagy öröm számomra, hogy osztozhatok Önökkel ebben az ünnepben. Igazgató úrtól azt a megbízást kaptam, hogy a tokaji bor jelenkoráról elmélkedjek kicsit. Igyekszem tehát ennek a felkérésnek eleget tenni.

Molnár Péter a gazdag hegyaljai bortörténelmet ragyogóan összefoglalta, én most a jelenre koncentrálnék egy kicsit. Szokás mondani, hogy a magyar bor világhírű... itthon. De rögtön elnézést is kell kérnem a jelenlévő ünneplő közönségtől, mert a fenti állítás bizony Tokaj kapcsán is igaz. Nagyobb dilemma az, hogy vajon így is marad-e hosszú távon?! Vagy esetleg közösen teszünk azért a bizonyos világhírnévért. Miközben a prospektusokban, brossúrákban, a csodás képekkel illusztrált online felületeken már szinte átsiklik szemünk a klisé jellegű „a királyok bora”, a borok királya” vagy nemzeti himnuszunk Tokajról szóló idézete fölött, érdemes áttekinteni és következtetéseket levonni, honnan, hova jutott el mára a tokaji bor, mennyire tudott alkalmazkodni a felgyorsult piac kihívásaihoz!

Hat kérdéskör, pillér mentén szeretném ezt levezetni a tisztelt hallgatóságnak:

I. Mennyi édes bort iszunk ma?

Tokajról ma az emberek döntő többségének az édes borok jutnak eszébe. Ám többszörösen paradox helyzetről van szó. Egyrészt mára

közhely lett, hogy napjainkban száraz boros időket élünk, nem beszélve a diétákról, az egyre többeket érintő cukorbetegségről és a társadalom jelentős részét ugyancsak érintő súlyproblémákról. Míg az 1600-as években luxusnak számított a királyok, pápák asztalán egy természetes édes tokaji bor, a cukorgyártás előtt igazi kincsnek számított az édesség, addig a XX. századra az édes bor piaca menthetlenül felhígult, és egyre kevesebben keresik az édes ízeket. MÉGIS: bárhol a világban tartok könyvbemutatót, borkóstolót Tokajról, szinte mindenhol az édeset, az aszút csodálják a legjobban. Akkor hogy van ez? Szeretjük is meg nem is? Vagy csak nem hoztuk kellően helyzetbe? Nem tudtuk talán méltó formában a világ elé tárni? A problémakör egyébként ismeretes a világ más édesboros történelmi borvidékein: Sauternes, Port, Sherry vidékein ugyanúgy küzdenek az édes borok piacán, de a minőséget árban alulról komoly odafigyeléssel védik.

II. Száraz borok és pezsgés Tokajban

Ahogy más (említett) édes borokról ismert borvidéken, így Tokaj-Hegyalján is elindult a száraz borok térnyerése, egészen pontosan 2000-től. Demeter Zoltán és Szepsy István közös Úrágya furmintja egy új fejezetet nyitott meg Tokaj számára: eljött a száraz tokajiak kora. Egy burgundi típusú dűlőszemlélet kezdett kibontakozni. Hirtelen elhittük, hogy a rendszerváltás óta várva várt áttörés már csak karnyújtásnyira van. Lenne hozzá legalább két igen tehetséges autentikus fajtánk, a furmint és a hárslevelű (De ne feledjük, Tokaj sosem egy fajtáról szólt, régen is egyben szüreteltek több fajtát, pont ettől volt a bor egyedien tokaji.), van hozzá technológia, és van hozzá számtalan ragyogó tehetségű szőlész-borász is a borvidéken, akiket a díjak, sikerek, elismerések vastagon igazoltak már. Aztán tíz évre rá

megjelentek az első buborékok is a palacban: éppen egy tokaji borásznak, a Demeter Zoltán féle borászok 12 pontjának köszönhetően immár bárki készíthet otthon saját pezsgőt, ha tudásban megérett erre. Nagy kérdés persze, hogy ezeket az újabb tokaji bortípusokat, a száraz és a pezsgőbort mennyire sikerült tartalommal, Tokajhoz méltó presztízzsel megtölteni? Mintha lenne bennünk némi hiányérzet... amikor a 750 forintos Tokaj OEM furmintot meglátjuk a polcokon.

III. A termőhely narratívája!

Hiányérzetünkre a választ sok helyen kereshetjük. De ahogy az első pontban beszéltem az édesség adta narratíváról, Hegyalja másik igen fontos történelmiségét a napjainkban igen népszerű "unique selling point", a terroir fogalma adja! Ugyanis mi tehetné az itt készült borokat autentikusabbá, mint az egyediség legfőbb forrása, a termőhely? Bél Mátyás Matolai Jánossal éppen itt, a Hegyalján írta le a világ első termőhelyi klasszifikációját 1730-ban, mely terület 1737-ben királyi rendelettel zárt borvidékké vált. Sajnos ez az igen jelentős hagyaték nem kapott legitimitást, máig nem sikerült a borvidéknek tettekre és forintokra váltani. (Ehhez csak egy apró adalék: Lengyelország első Master of Wine-ja, Wojciech Bonkowski erről a témáról írta dolgozatát, láthatóan tehát a világot érdeklik a hegyaljai dűlők). A dűlőklasszifikáció mintha örök időkre fiókba zárva szunnyadna, holott láthatunk rá számos nemzetközi példát: AOC, DOC, VDP, AVA rövidítésekkel a címkén. És itt jutunk el a következő pillérhez:

IV. Az eredet védelme

Az idén szándékozom elkezdni PhD képzésemet Debreceben, ahol majdan a tokaji bor marketingjének átfogó stratégiáját igyek-

szem minél részletesebben kidolgozni. Azt gondolom, hogy ennek, de a világon bármilyen más bornak is a felépítése mindig onnan kell, hogy induljon, hogy az eredete stabilan védett legyen. Ha a márka nem élvez feddhetetlen oltalmat, akkor semmilyen árpolitika vagy marketingfogás nem tudja hosszú távon sikeressé tenni. Ahogy Burgundiában is látható, a termőhelyi klasszifikáció (grand cru és premier cru rendszerekkel) kiállta az idő próbáját. Nem tökéletes rendszer egyik sem, az idők, a piacok, a klíma azóta drasztikusan változtak, de soha senki nem vonna kérdőre egy grand cru-ben borászkodó burgundi termelőt, hogy a bora miért kerül 1000 euróba. És akkor rögtön mellé tehetjük a 3500 forintos (azaz 10 euró alatti) tokaji aszúbort, mint jelenséget. Talán nem szorul bővebb magyarázatra, melyik bor mögött erősebb, szigorúbb az oltalom. Ehhez Burgundiának, Bordeaux-nak és Champagne-nak ugyanúgy meg kellett vívnia a maga harcát, hogy az ott élő termelők felemelkedjenek, és máig sikeresek legyenek. Hegyalján ez valamiért egyik politikai klímában sem igazán tudott megvalósulni. (Lassan 300 éve!). Tokaj legfőbb értéke a neve, amit sokfelé ismernek, ezt kellene erősíteni a kommunikációban, a címkéken, a sok-sok termék kategória útvesztőjében. A borokat egyszerűsítve: tokaji száraz, tokaji édes és tokaji aszúként lehetne bemutatni a külvilágnak.

V. Mennyit ér tehát a tokaji bor a piacon?

A munkaerőhiány, az infláció, a horribilis rezsikiadások, az egyre magasabb bekerülési költség és az egyre zsugorodó termőterület mellett is gyakorlatilag stagnál a tokaji bor ára. Az okokat sokfelé lehet keresni, kutatni. Nekem meggyőződésem, hogy az előző pontban leledzik: szigorúan védeni kell a terméket ahhoz, hogy stabilan

beárazható legyen, amire egyébként már látunk példát Mádon, ahol MOC, MDOC védjeggyel különböztetik meg a szigorúbb szabályozás mentén készülő borokat, akár dűlőszelektált szinten is. A megkülönböztetés segíthet, de a borvidék 27 településének közösen kell tudnia nyugvópontra jutni a terméshozamok, termék-leírások és azok transzparenciája terén. A nehézséget persze az adja, hogy a több mint 200 termelő másképp készíti a borát egy 2 hektáros és másképp egy 102 hektáros borászatban. Mindkettő gazdasági vállalkozás, mindkettőnek más a piaca, de amíg az adott termék is más egyiknél és másiknál, addig nagyon nehéz lesz rendet teremteni a tokaji bor körül.

VI. A tokaji bor: legyen az ünnep maga!

Végül szentül hiszem, hogy egy pohár tokaji aszú képes bármilyen ünnepet varázslatossá tenni. És csak rajtunk múlik, hogy ezt a csodát hogyan és mikor tesszük végre tisztába. Vannak kihívások, amiket nem lehet a következő generációkra testálni. Van teendő bőven a száraz borral is (főleg a dűlők mai értelmezése mentén), de ezekkel lehet kapukat megnyitni (pl. a gasztronómiában), hisz – ahogy tapasztaljuk – ezt fogyasztják ma a borkedvelők nagyobb előszere-ttel. Persze meghatározó szerepe van az édes bornak is, legyen az késői szüret, szamorodni, másolás vagy fordítás: ezekkel lehet elcsábítani a fiatalabb rétegeket is édesebb irányba. A tokaji aszú a maga tökéletességével a korona, amivel hiszem, hogy le tudjuk nyűgözni a világot, ha méltó módon helyzetbe tudjuk hozni!

Ripka Gergely,

független borszakíró, a Tokaj Guide könyv szerzője

Metamorfózis, Tokaj átalakulása a várossá válástól 2014. októberéig

Öszintén bevallom, vegyes érzéseket keltett bennem, amikor Tokaj metamorfózisáról szóló előadás megtartására kértek fel. Egyrészt zavart, hogy a bemutatandó időszak – a várossá nyilvánítástól 2014. októberéig – csaknem teljesen megegyezik azzal az időszakkal, amikor a város vezetője voltam. Másrészt jól esett, hogy ezt az időszakot olyan minőségi változásnak látják, mint amit a metamorfózis szó jelent. Felkérőim azt kérték tőlem, hogy szerénytelenség nélkül tartsak egy rövid bemutatót azokról a változásokról, amik egyértelműen az én nevemhez köthetők. Próbáltam elhárítani a feladatot, mivel úgy érzem, 950 év történetében 27 év akár el is hanyagolható. Végül is vállalnom kellett – mivel minden tiltakozásom ellenére – Májer-korszakról beszélnek előttem is, hátam mögött is, tisztelőim és ellenségeim egyaránt.

Tokajt 1986. január 11-én nyilvánították várossá, aminek a tokajiak nagyon örültek. Sajnos a város funkcióiban messze elmaradt a városi követelményektől. .

Városi jogállását nem tudta gyakorolni, nem volt vonzáskörzete. Funkciónélküli település maradt a megye városai között. Az ország akkori gazdasági, társadalmi, politikai berendezkedésének köszönhetően – pártállami diktatúra – a megyei párt és tanácsi vezetés kezdeményezte, majd végrehajtotta Tokaj város tanácsi és párt vezetőinek leváltását.

A városi pártbizottság élére tehetséges és ambiciózus párttitkár került Aradi Mária személyében. Ő azonnal hozzálátott az új tanácsi vezetés megszervezéséhez. A tanácselnök személyének kiválasztása nem is ment olyan könnyen, mint azt a megyén gondolták. Aradi Mária kikérte a helyi párttagok véleményét, hogy ki legyen az új tanácselnök. Három személyre született javaslat, az egyik én lettem.

A város életében akkor meghatározó szerepet betöltő vezetők – KTSZ vezetők, párttagok – az ellenfeleimet támogatták. A városi párttitkár mindhármunkkal elbeszélgetett. Tőlem azt kérdezte, hogyan látom a város helyzetét, és mit tennék, hogy fejlődési pályára állítsam. Elmondtam neki, hogy katasztrofális állapotban van Tokaj, majd felsoroltam milyen lépéseket tennék a pangás megszüntetésére és a fejlődési pályára állításra.

Azt is elmondtam neki, hogy számomra nem létkérdés a tanácselnökség, mert a saját szakmámban kiteljesedik a munkával kapcsolatos életem, ráadásul munkahelyemen kimondottan megbecsülnek. Ennek ellenére Aradi Mária engem jelölt tanácselnöknek, ami a párttagok körében nem aratott osztatlan sikert, de az akkori kornak megfelelően simán áterőszakolták.

Elvállaltam a jelölést, a megyei párt és tanácsi szervek előkészítették a megválasztásomat. Eldöntöttem, ha megválasztanak, akkor megpróbálom jól csinálni, és jó tanácselnök leszek. Megválasztásom után nyilvánosságra hoztam a programomat, és azonnal elkezdtem annak megvalósítását. Ugyanis volt vízióm a város jövőjéről, és voltak határozott céljaim a sikeres megvalósításhoz. Mérnöki végzettségemre,

eddig munkám során szerzett tapasztalataimra alapozva – a műszaki tervezés és kivitelezés alaposságával, pontosságával – vágtam neki a munkának.

Kitűzött céljaim, magamra kiosztott feladataim:

- 1./ A közoktatás fejlesztése.
- 2./ A nyomasztó elmaradottság felszámolása.
- 3./ Az intézményrendszer profiljának megváltoztatása, az akkori kor szellemének kiszorítása.
- 4./ A magyar városokra jellemző szolgáltatások rendszerének kiépítése.
- 5./ A katasztrofális állapotú közműhálózat felújítása, illetve a hiányzók kiépítése.
- 6./ A szociális ellátó rendszer átalakítása.
- 7./ Munkahelyek teremtése.
- 8./ Az idegenforgalom infrastruktúrájának fejlesztése, bővítése.
- 9./ Az egészségügy átalakítása úgy, hogy egy szakrendelő legyen a helyi és környékbeli emberek számára.
- 10./ A kulturális intézményrendszer felépítése.
- 11./ A Tokaji Járás megszervezése.
- 12./ A szőlészet és borászat szervezeteinek Tokajba hozatala.
- 13./ A város gazdálkodásának megújítása.
- 14./ A városi tanács apparátusának szakemberekkel történő feltöltése.
- 15./ A tanácsi hivatal szolgáltatói szemléletének a bevezetése.
- 16./ A városban élő emberek önbizalmának a helyreállítása, a teljes apátia felszámolása.
- 17./ Az itt élő emberek tájékoztatása, bevonása a döntési mechanizmusba.

- 18./ A városhoz méltó finanszírozás megteremtése, mértékének nagyságrendekkel történő megemelése. A zöldmezős beruházások és a felújítások beindítása.
- 19./ Rendkívül fontosnak tartottam a kulturális intézményrendszer fejlesztését, a már működő kulturális élet megőrzését és továbbfejlesztését.
- 20./ A város megyén belüli – de országos szinten is meglévő – mesterséges elszigeteltségének a feloldása, Tokaj becsatlakoztatása a magyarországi városhálózatba.

Az alkotó munkához szükséges környezet nem volt adott a végéhez közeledő szocialista gazdasági, társadalmi rendszer felbomlási folyamata és a rendszerváltás előkészítése, majd végrehajtása miatt.

A fővárosban szerveződő politikai pártok nálunk is megalakultak, lázasan készültek a szabad választásokra. Támadásuk a régi rendszer ellen irányult, de tanácselnökként én is céltáblájukra kerültem. Rajtam akarták elverni a port a régi rendszer minden bűnéért. Nemtelen támadások értek, pedig már építettük a gróf Széchenyi István kollégiumot és az általános iskola sportcsarnokát. A parlamenti választásokat megelőző kampányban percembereknek számító politikusok a személyes lejáratásomban találtak örömet, így kívánták megtorolni vélt vagy valós sérelmeiket. Az akkori médiumok szinte minden típusában igyekeztek úgy bemutatni, mint "honi végeink keleti despotáját". Holott semmi mást nem tettem, csak rendet tartottam, és minőségi munkát követeltem mindenkitől. Azoktól is, akik országos karrierre, vagy parlamenti képviselői helyre pályáztak. Nem volt mit tennem, álltam a kritikát, s nem válaszoltam a mocskolódásokra. Közben a programom megvalósításán dolgoztam úgy, hogy a védekezés bármilyen formáját is igény-

be vehettem volna. A parlamenti választások a jól ismert eredménnyel zárultak, az MDF kormány Antall József vezetésével folytatta a rendszerváltoztatás folyamatát. Következett az önkormányzati választás, ringbe szálltam a polgármesteri szék megszerzéséért. A személyemet és munkámat ért durva támadások és a kulturálatlan kampány ellenére – nem kis meglepetésemre – nagyarányú győzelmet arattam. 2014-ig – hat cikluson át – voltam polgármester Tokajban. Ez alatt a következő jelentősebb projekteket sikerült megvalósítani:

- Tokaji Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola új épülete
- II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola felújítása, bővítése
- Kereskedelmi és Idegenforgalmi Középiskola átépítése, bővítése
- A gáz bevezetése, a gázhálózat kiépítése
- A belvárost elkerülő út megépítése teljes közmű építéssel, sétáló utca kialakítása
- Szennyvízhálózat és szennyvíztisztító telep megépítése
- Kertvárosi csapadékvíz elvezető hálózat kiépítése
- Önkormányzati utak aszfaltozása
- Időskorúak Otthonának megépítése
- Statisztikai kistérség létrehozása Tarcal, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Szegi, Szegilong, Erdőbénye, Tiszaladány, Tiszatardos, Csobaj, Taktabáj Tokaj települések közreműködésével
- Kelep Szálloda felépítése
- A tokaji Tourinform Iroda megépítése
- Európai szintűre átépítettük a Bajcsy-Zsilinszky, az Ady, a Tarcali és a Tiszaladányi utakat
- A kulturális szférában a Zsinagógából konferencia és hangverseny helyszín lett, felépült a Paulay Ede Színház, megvalósult a Világörökségi Bormúzeum, elkészült a Fesztiválatlan 2.500 fős befogadó képességgel

- 20 szakmás egészségügyi rendelőintézet megépítése, korszerű gép- és műszerparkkal való felszerelése
- A Tokaji Járás létrehozása
- Szolgáltatások, szervezetek Tokajba telepítése (mentőszolgálat, OTP Bank, Takarékbank, Szerencsejáték Rt, Borok háza, Hegyközségi Tanács, gyámhivatal, építési hivatal, Borsodvíz Üzemigazgatóság, rendőrőrs, vízirendőrőrs)
- Közterületek ápolására, köztéri szobrok, táblák kihelyezésére: Gróf Széchenyi István szobor, István király szobor, Bacchus szobor, Rákóczi szobor, Kis Albert szobor, Szőlőt taposó lányka szobor, II. világháború emlékére állított szobor, litván szoborpark, Tokaj-Hegyalja térképét ábrázoló alkotás, utcanev domborművek (Rákóczi, Bethlen)
- Világörökségi cím elnyerése, Kós Károly díj és Hild János díj elnyerése

Természetesen ezek csak a legfontosabb és leglátványosabb változások, amik az én polgármesterségem alatt valósultak meg. Ehhez szükségem volt munkatársaimnak, segítőimnek is az áldozatos, hatékony munkájára, támogatására. Rengeteg embernek tartozom köszönettel, hiszen nélkülük semmit nem lettem volna képes elérni. Mindenkit nem sorolhatok fel, de Józsa Fábián, Várkonyi István, Tardy János és Bodonyi Csaba nevét mindenképpen meg kell említenem. Külön köszönöm a szeszélyeimet elviselő közvetlen munkatársaimnak, a fenntartásunkhoz tartozó intézmények vezetőinek, a választásokon rám szavazóknak a bizalmat, támogatást, türelmet.

Májér János,

Tokaj város nyugalmazott polgármestere, alpolgármester

Két évtized világörökség

Sok szeretettel köszöntöm Önöket a mai különleges alkalmon, amikor Tokaj 950 éves fennállását ünnepeljük. Nem titok, Tokaj városa mindig megkülönböztetett helyet foglalt el a szívemben. Nézzék el nekem, ha kissé elfogult vagyok, amikor a világörökség részét képező Tokaji borvidék névadó településéről beszélek.

Tokaj nem csupán egy város számomra, hanem a nagybetűs HAZA. Ez az otthonom, ideköt a családom, barátaim, ismerem az itt élő embereket, a hely minden zeg-zugát. A születésem óta eltelt időszakban láttam, ahogyan a város és a borvidék folyamatosan fejlődik, mindezt úgy, hogy mindvégig megőrizte múltból örökölt kincseit.

Amikor Tokaj városát ünnepeljük, akkor az egész borvidéknek is tisztelettel adózunk. Ez a térség egy olyan csoda, ahol a természeti adottságok, a talaj minősége és a mikroklíma együttesen teremtik meg a minőségi szőlőtermelés feltételeit. Az aszúsodás, melynek köszönhetően a tokaji aszúborok létrejönnek, a borvidék egyedülálló hagyományát és értékeit tükrözik, amelyeket a világörökségi cím is elismer.

Az UNESCO világörökségi státusza egy hatalmas elismerés, ami még inkább rávilágít arra, hogy mennyire értékes és különleges hely is a Tokaji borvidék. Az elismerés nemcsak a múltat dicséri, hanem a jövő felé is üzen. Hagyományainkat és értékeinket tovább kell adnunk a következő generációnak!

Szerencsés helyzetben vagyok, hiszen részese lehettem 2002-ben annak a történelmi pillanatnak, amikor az UNESCO a Tokaji borvidéket világörökségi listára vette.

Segíthettem a munkáját Dr. Tardy Jánosnak, akkori helyettes államtitkárnak, Fejérdy Tamásnak, az ICOMOS tiszteletbeli elnökének, és Májer János polgármester úrnak. Ők rendíthetetlenül hittek abban, hogy a térség érdemes a világörökségi státuszra. Minden akadály és ellenszél ellenére elérték, hogy térségünk kiemelkedő egyetemes értékeiért e megtisztelő címben részesüljön. Hatalmas köszönet a munkájukért! A Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj kategóriában került fel a Világörökségi Jegyzékre.

De mit is jelent a világörökség kultúrtáj kategória?

A kultúrtáj mint felterjesztési kategória 1992-ben került elfogadásra az UNESCO Világörökségi Bizottsága által. Kultúrtájként azokat a helyszíneket ismerik el, amelyek az ember és a természeti környezet közötti kölcsönhatások szempontjából különös jelentőséggel bírnak.

A borvidékünk olyan kulturális és természeti jelentőséggel bír, amely kiemelkedő és egyetemes értéket hordoz az egész emberiség számára. Magyarország 1972-ben aláírta a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló egyezményt. Ezzel elkötelezte magát amellett, hogy minden szükséges intézkedést megtesz e kiemelkedő egyetemes érték védelmének, megóvásának és bemutatásának érdekében a jelen és a jövő generációi számára.

A Tokaj-hegyaljai borvidék két kritérium alapján került a Világörökségi Jegyzékbe:

1. A Tokaji borvidék a világon egyedülálló, legalább ezeréves szőlészeti-borászati hagyományt testesít meg, amely a mai napig sértetlen, változatlan formájában maradt fenn.
2. A világörökségi terület kiemelkedő egyetemes értékét az évezredek – 1561 óta dokumentált, 1737 óta zárt borvidékként létező – ma is eleven borászati kultúra, a szőlőtermelés és az aszú bor készítése, a borászati kultúrával kölcsönhatásban formálódott tájkarakter, valamint a térség gazdag és sokszínű kulturális öröksége, a Tokaj-hegyaljai lakosság társadalmi, kulturális, etnikai és vallási sokszínűsége, a tokaji aszú különleges hírneve jelenti.
3. A teljes Tokaji borvidék, beleértve a szőlőbirtokokat és a nagy múltú településeket, eleven formában jeleníti meg a hagyományos földhasználat egy különleges formáját.

A kiemelkedő egyetemes érték részét képezi a környezeti tényezők különleges kombinációja. A szőlőművelés és a borkészítés egyedülálló formájának kialakulására ható klimatikus és környezeti adottságok (vulkanikus alapkőzet, vizes élőhelyek, egyedi mikroklíma, a szőlőszelemek aszúsodását okozó *Botrytis cinerea* nemespenész megtelepedése, stb.). Továbbá a környező tölgyerdők jelenléte, a hegyaljai szőlőbirtokok, falvak és kisvárosok egyedisége. A vulkanikus hegyek közeteiben kézi munkával vájt történelmi – vágott vagy lyuk, illetve az ásott pincéből álló – pincerendszerek.

Az értékhordozók – attribútumok

- az „ezeréves”, folytonos megújulásra képes szőlészeti- és borászati kultúra,
- a 13. századtól folyamatosan épülő pincék, pincerendszerek egyedülálló sűrűsége, a több ezer objektumból álló pince együttes,

- az egykori mezővárosok láncolatára épülő településhálózat települési, építészeti, tárgyi öröksége,
- karakteres tájképi együttesek, amelyek a sok évszázados tájhasználat, a földtani és felszínalaktani adottságok, valamint az élővilág szinergiájának leképeződései,
- az élő és élettelen természeti értékek, azaz a biológiai, a földtani, felszínalaktani és a vízrajzi értékek rendkívüli diverzitása,
- a kultúrák évezredes egymásra rétegződését tükröző gazdag régészeti emlékhelyek,
- a több száz éve zajló kutatási, gyűjtési, művészi alkotó, mítosz- és hagyományteremtő tevékenység eredményeinek páratlan gazdagsága.

Az UNESCO Világörökség Bizottságának határozata alapján Tokaj-Hegyalja borvidék magterületét a legkiemelkedőbb termőhelyeket magában foglaló kilenc település közigazgatási területe jelenti: Tokaj, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Mád, Mezőzombor, Rátka, Szegi, Tarcas, Tállya. Része továbbá a sátorlajújhelyi Ungvári Pince, a sárospataki fejedelmi Rákóczi Pince, a hercegkúti Kőporosi és Gombos-hegyi pincesor, a Tolcsvai Oremus pincesor és a Bormúzeum pincéi.

A Világörökségi Jegyzéken egyébként a tokaji borvidéken kívül 14 európai borvidék szerepel. Például Wachau kultúrtáj Ausztriában, Loire völgye Franciaországban, Alto Douro borvidék Portugáliában. Így mondhatjuk azt, hogy a világörökségi tagságunk belépőt jelentett egy elitklubba. Egy elitklubba való tartozás számos előnnyel, de számos kötelezettséggel is jár. Az előnyök közé tartozik a hírnév, a kiemelt figyelem és érdeklődés. Az egész borvidéknek és kiemelten a névadó településnek is sok tennivalója volt – és sok tennivalója lesz még a jö-

vőben is – annak érdekében, hogy megfeleljen a világörökségi ranggal járó elvárásoknak.

Nagy várakozások és remények előzték meg a világörökségi rangot Tokajban. Itt a város főterén, a Szüreti Napokon adta át az UNESCO nagykövete a világörökségi oklevelet a borvidék vezetőinek. Tudtuk, hogy egy új korszak kezdődött.

Magyarország Kormánya is elhivatott a borvidék felvirágoztatásában, hiszen 2014-ben a borvidéket kiemelt fejlesztési térséggé nyilvánította, létrejött a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács, majd megalakult a munkaszervezetünk a Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft. Elkészültek a térségfejlesztésének alapvető dokumentumai: a helyzetértékelés, a koncepció és stratégia.

2020 végén pedig újabb mérföldkövet jelentett a Tokaj-Zemplén Térségfejlesztési Program kormány általi elfogadása. Ezen program már számos megvalósult elemmel rendelkezik, pl. Tokajban a színház melletti parkoló és park is ennek köszönhetően készül el.

Fontos hangsúlyoznunk azt is, hogy Tokaj, Felső-Tisza és Nyírség kiemelt turisztikai fejlesztési térséggé lett nyilvánítva. Ennek célja a turisztikai infrastruktúra, szolgáltatások és az attrakciók fejlesztése. Ez hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez, a foglalkoztatás bővítéséhez a régióban és természetesen a világörökségi értékek megőrzéséhez.

Az elmúlt 20 esztendő eredményeit hosszan sorolhatnám, de szerintem az egyik legfontosabb a 27 település összefogásának megva-

lósulása, hiszen ennek a rangnak köszönhetően indult meg egy olyan térségi együttműködés, amelynek egyik szimbolikus megtestesülése a Tokaj-hegyaljai Polgármesterek Bora.

Ez a szép hagyomány irányt mutat a térség számára. Meggyőződésem, hogy csak közösen gondolkodva és cselekedve lehet újabb eredményeket és sikereket elérnünk.

Tokajnak, mint városnak kitüntetett szerepe van ebben az együttműködésben. A mindenkori városvezetés ezzel mindig is tisztában volt és van.

Ahhoz, hogy megítélhessünk egy-egy korszakot – történelmi távlatokra van szükség. A több mint 9 évszázad viharai – ostromok, tűzvészek, járványok – bizony sokszor a pusztulás szélére sodorták ezt a várost, de mindent túlélte. Az elmúlt 20 évre visszatekintve, sorra véve az eredményeket, elmondhatjuk, hogy ez az időszak az építkezés korszaka volt!

Az ünnep nem csak a múlt tiszteletéről szól, hanem az itt és most értékeire is felhívja a figyelmet. Öröm és megtiszteltetésem számomra, hogy mint a Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft. ügyvezetője és a Világörökségi Gondnokság vezetője, részese lehetek ennek a különleges pillanatnak, és tevékenyen hozzájárulhatok munkatársaimmal együtt a borvidék fejlesztéséhez és felvirágoztatásához. A Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács társelnökeinek Dr. Szabó Tünde kormánybiztos asszonynak és Wáberer György úrnak köszönhetően térségünkben folyamatosan zajlanak azok a fejlesztések, amelyek méltóvá teszik a borvidéket hírnevéhez.

Engedjék meg, hogy biztassam Önöket, hogy látogassanak el a megújult tokaji főtérre, kerékpározzanak végig a Bodrog partján, nézzék meg a régi fényében tündöklő tarcali Születelőházat vagy a különleges sátoraljaújhelyi Völgyszínházat, és ne hagyják ki Tállyán az Evangélikus Templomot, vagy a bodrogkeresztúri és mádi főutcát sem. Ha túrázni vágnak, ajánlom figyelmükbe a 2023-ben elkészült, az egész borvidéket bemutató Panoráma dűlőtúránkat. Hosszasan sorolhatnám az elmúlt időszakban történeteket, hiszen kiadtunk egy csodálatos gyermekkönyvet és olyan látogatóközpontokat építettünk, amelyek interaktív kiállításai mind a világörökségi értékekre hívják fel a figyelmet. Amikor azt mondom, hogy olyan eredményeket értünk el, amelyekre büszkék lehetünk, azok nem csak üres szavak.

Természetesen tudom, hogy nagy út áll még előttünk, hiszen ez még csak a kezdet. Rengeteg a munka, hogy közös szenedélyünk a Tokaji borvidék méltó legyen „rég nagy híréhez”. Ez elköteleződés a múlt iránt, és ígéret a jövő felé, hogy méltóképpen folytassuk azt, amit elődeink megkezdték.

Köszönöm mindazoknak, akik hozzájárultak ennek a különleges ünnepnek a megvalósításához, és akik mindennap odafigyelnek arra, hogy a Tokaji borvidék értékei továbbra is megmaradjanak. Ünnepeljünk együtt, örüljünk a közös sikereknek, és továbbra is óvjuk és ápoljuk ezt a csodálatos területet és annak kincseit. Legyünk büszkék arra, amit elértünk, és nézzünk bizakodva a jövőbe!

Ifj. Dévald István,

ügyvezető, Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft.

Tokaj fejlődése napjainkban és a távlatokban

Amilyen felemelő érzés, öröm és büszkeség annak tudatában lenni, hogy egy 950 éves település polgára és vezetője lehetek, legalább akkora súllyal nehezedik rám – ránk – az ebből adódó felelősség érzete is. Mindenképp arról az örökségről kell szólnunk először, ami az előttünk itt élt 34 generáció hagyatéka. Ami egyszerre jelenti a természeti, kulturális, építészeti örökséget, a hagyományos tevékenységeket és szokásokat, ami fontos identitásunk kialakításában, mivel a maradandóság, biztonság érzetét kelti bennünk egyre gyorsabban változó világunkban. Ugyanakkor meghatározó városunk és az itt élők imázsának formálásában is. Ránk, örökösökre testálódnak azok a kulturális és anyagi értékek, amelyeket nekünk meg kell őriznünk és tovább kell adnunk a jövő generációinak. Amiről a konferencián elhangzó előadások felvillantanak néhány fontos elemet.

A ma emberét leginkább megélt élete, saját kora és körülményei érdeklik, természetesen nem megfeledkezve a múlttól, a gyökerekről. Ezeket figyelembe véve tekintünk vissza a legutóbbi közel egy évtizedre, és vetünk pillantást a közeljövőbe.

Le kell szögeznünk, 2014-ben egy igen intenzív fejlesztési szakasz után volt városunk. Hatalmas fejlesztések, beruházások valósultak meg, egy élhető, prosperáló kisvárosban kellett folytatni a munkát. Ebből a helyzetből adódtak legfontosabb teendőink. A város dimenzióit mesz-

sze meghaladó intézményrendszer működtetése, fenntartása az egyik legfőbb feladatunk. Természetesen az összes település önkormányzati, járasszékhelyi, egyesült önkormányzati feladataink ellátása sem csorbulhatott.

Az élet természetéből, a kor kihívásaiból és az adódó lehetőségekből következően folytatnunk kellett – és kell – a fejlesztést. A területi korlátok miatt csupán néhány elemet emeljük ki. Előre kívánkozik a Tanuszoda megépítése 2018-ban. Tokajban és a járás településein élő több ezer gyermek úszásoktatását teszi lehetővé, emellett a lakosság igényeit is kielégíti, de kisebb versenyek lebonyolítására is alkalmas.

Energia gondokkal küzdő világunkban nagy jelentőségű energetikai beruházások is megvalósultak az elmúlt években. Először a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és tornacsarnoka kapott új nyílászárókat és napelemes rendszer került telepítésre. Hasonló fejlesztéseken van túl a Tokaji Óvoda, az Időskorúak Otthona, valamint a Kereskedelmi és Idegenforgalmi Középiskola is.

Folytattuk a települési infrastruktúra fejlesztési programunkat. 2017-ben megvalósult a Bodrogkeresztúri út és a Benedek Pál utca csapadékvíz elvezetésének korszerűsítése, 2019-ben nyert támogatást a Binét-árok fejlesztése, ami jelenleg is folyamatban van. A TOP Plusz program keretében már a tervezési szakasza zajlik a Binét-árok folytatásának és a Hegyalja utca csapadékvíz elvezetése fejlesztésének. Reményeink szerint ezek a beruházások hozzájárulnak majd az egyre szélsőségesebbé váló időjárásunk okozta károk mérsékléséhez, elhárításához.

Nagy örömünkre szolgál, hogy vadonatúj bölcsődét építettünk, ami 2022. januárjától már 2 csoporttal működik. Közel van az óvodánkhoz, így nagyban megkönnyíti a többgyermekes családoknak a gyerekek odaszállítását, elhelyezését.

Örömünket fokozzák a megvalósult útfelújítások a Táncsics, a Váradi, a Mező és a Deák Ferenc utcában, valamint Petőfi utcai járda korszerűsítése is. A Tokaj Zemplén Fejlesztési Program keretében pedig mintegy 800 méteren a Csurgó völgybe vezető kavicsos út kapott szilárd burkolatot. Ide sorolhatóak a dűlőút fejlesztések is. Több dűlőút is szilárd burkolatot kapott: Dessewffy, Szerelmi, Teleki, Meleg oldal, Malomfeli. Ez főleg a hegyen mezőgazdasági tevékenységet, szőlőművelést folytatók számára jelent előnyt, de idegenforgalmi, turisztikai jelentősége is van.

A régi helyén újjult meg a városi piac is, új fedett árusító helyek, parkolók kialakításával.

A GINOP program keretében egy átfogó fejlesztés valósult meg a városban 2017 és 2022 között, mely során megújult a főtér és 19 főutcai homlokzat. Új burkolatot kapott a Dózsa György utca ahol a légvezetékek kiváltása is megtörtént.

Sokak tetszését elnyerte és nagy örömeire szolgál a Bodrog-parti sétány megépítése a két játszótérrel és a kondi parkkal. Mind a tokajiak, mind az idelátogató turisták azonnal birtokba vették. Élvezik a természeti szépségeket, a folyópart nyújtotta csendet és nyugalmat, a sportolási lehetőségeket, gyermekek a játszótereket. A hosszabb túrára vállalkozók a révtől a gátórházig kiépített sétányon gyönyörködhetnek

a Bodrog és a Tisza nyújtotta szépségekben, az összefolyás látványában, a természetélmény megélésében.

Megújul a városháza belső udvara, és ezzel együtt a „barna város” projektben a Tokaji Városüzemeltető Szervezet elavult épülete és a mellette lévő régi gazdasági épületek is.

A kerékpárút építése igen jelentős projektünk, hiszen kapcsolódik a Tokaji-hegyet körülölelő, valamint a Tokaj – Tarcal – Mád kerékpárút hálózathoz. Gondoljanak arra, mennyivel lett kényelmesebb, biztonságosabb a Bodrogkeresztúri út az aszfaltozás és a kerékpárút elkészítése, valamint a közvilágítás – az időskorúak otthonáig történő – kiépítése után. Az első kerületi orvosi rendelő felújítása is javítja az itt élők komfortérzetét.

Nem kis izgalommal éltük túl az 1,4 milliárdos beruházás, az Erzsébet királyné hídja felújítását. A híddal együtt megújult a körforgalom, a kerékpárút, a gyalogos járda, de megújultak a közművek is.

Ki ne lenne büszke a magánberuházásként 2022-ben megnyitott két szállodánkra, a 4 csillagos Mercure Hotelre és az 5 csillagos Minaro Hotelre. Ehhez a szinthez kapcsolható a Generálsház (evangélikus kápolna és udvar) rekonstrukciójára, ami újabb 4 csillagos szálloda és vendéglátóhely megszületését eredményezi. Említsük meg az egyre nagyobb számban épülő, szépülő magán szálláshelyeket, panziókat is. Ezek mind emelik idegenforgalmunkat, nyújtott szolgáltatásaink színvonalát. Megjelenik nálunk egy olyan fizetőképes vendégkör, amelyik nagyon fogékony, és nagyon érzékeny a minőségre. Városunk életé-

ben minőségi változást generálnak, új munkahelyek keletkeznek. Az ideérkezők száma tovább nő, ez magával hozza a városunkban költözők, fogyasztók, szolgáltatásokat igénybevevők számának növekedést, hozzájárulnak anyagi gyarapodásunkhoz.

Szemünk előtt formálódik és készül el a színház melletti közpark. Azon túl, hogy lehetővé teszi és megkönnyíti a belvárosban a parkolást, új közösségi tereket, találkozási pontokat, pihenési lehetőségeket is teremt.

Sokak érdeklődését kiváltotta a belváros turisztikai fejlesztése, ami a közeljövőben beindul. Készülnek a tervek, egyeztetések, folyik az előkészítő munka. Egyik eleme lesz az Arany Sas fogadó rekonstrukciója és a kertjében megépülő reneszánsz park. Az már körvonalazódik, hogy az összmagyarság, a magyar nemzet egyik szimbólumának számít Tokajhoz, és a tokaji aszúhoz méltó szakrális, kultikus és szociális tér fog születni. Már most is érezhető az a különleges kisugárzás, ami városunk főterén hat.

A római katolikus templom mögött, az ősi kápolna egykori helyét jelölő kör közepén állva bárki megtapasztalhatja. Mindezt fokozza a frissen felújított református templomunk és éppen felújítás alatt álló ortodox templomunk látványa, Szent István királyunk szobra, de a sok évszázados Rákóczi Pince is. Természetesen gondunk lesz – az itt élők jogos igényeként megfogalmazott – kereskedelmi ellátás lehető legmagasabb szintű kielégítésére is. Több mint félévszázada kapcsolódik városunkhoz a Tokaji Írotábor. Ezt a kötődést erősíti, hogy konzorciumban megépítjük a Tábor állandó otthonát a polgármesteri hivatal szomszédságában.

Jövőbeni lehetőségeinket növelik a térségünket érintő kormányzati fejlesztések, nagyberuházások, út- és kerékpárút építések, a vasúti és közúti közlekedési változtatások. Feltétlen említsük meg a 2300 méter hosszú, zártkabinos – mind a négy évszakban üzemelő – felvonó megépítését a Fesztiváltkatlantól a megújuló tévétoronyig. A gigantikus projekt hazai viszonylatban mindenképpen egyedinek és egyedülállónak tekinthető.

Úgy érzem a teljesség igénye nélkül megemlített változások, beruházások méltó folytatásai az elődeink által megkezdett munkának. Főleg úgy, hogy kiegészülnek a Tokaj-Hegyaljai Egyetem nyújtotta lehetőségek kiaknázásával, kulturális intézményeink – Fesztiváltkatlan, Paulay Ede Színház, múzeumaink – gazdag és magas színvonalú szolgáltatásaival, a Crescendo Nyári Akadémia és a Tokaji Írótábor jelenlétével, civilszervezeteink, borászataink, alapítványaink, magánvállalkozóink rendezvényeivel, kezdeményezéseivel.

Itt vagyunk tehát érzékelhetően gyarapodó, szépülő, épülő városunkban. Érezzük magunkban az erőt és hitet jövőnk vállalásához, a következő 9 és fél évszázadhoz.

Posta György,
polgármester, Tokaj

Tokaji hegy, Hétszőlő Szőlőbirtok

Polgármesteri Hivatal, Rákóczi út

Tokaj látkép

